

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií

Trávení volného času u současných žáků

základních škol

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Mgr. Irena Ocetková, Ph.D

Vypracovala:

Zuzana Wiesnerová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Trávení volného času u současných žáků základních škol“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 22. 3. 2009

Zuzana Wiesnerová

Poděkování

Děkuji paní Ing. Mgr. Ireně Ocetkové, Ph.D za metodickou pomoc, odborné rady a připomínky, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

Úvod	3
I Teoretická část.....	4
1 Vývojová specifika adolescentů.....	4
1.1 Tělesná proměna	4
1.2 Vývoj poznávacích procesů	4
1.2.1 Kognitivní změny	4
1.2.2 Vývoj paměti a pozornosti	5
1.3 Emoční vývoj.....	5
1.4 Vývoj autoregulačních schopností.....	5
1.5 Vývoj osobnosti a identity	5
1.6 Socializace	6
2 Volný čas.....	9
2.1 Co je to volný čas	9
2.1.1 Základní definice a pojmy	9
2.1.2 Historický vývoj volného času	10
2.2 Význam volného času pro děti a mládež	10
2.3 Vývojový pohled na volný čas	12
2.3.1 Základní činnosti ve volném čase.....	12
2.4 Výchova ve volném čase	14
2.4.1 Historický vývoj výchovy ve volném čase.....	14
2.4.2 Výchova mimo vyučování.....	17
2.5 Instituce pro volný čas	19
2.5.1 Přehled nejvýznamnějších zařízení a sdružení pro výchovu mimo vyučování	19
2.5.1.1 Zařízení pro výchovu mimotřídní	19
2.5.1.2 Zařízení pro mimoškolní výchovu	19
2.5.1.3 Sdružení pro výchovu mimo vyučování	20

II Praktická část	24
3 Městská část Brno-Slatina	24
3.1 Nabídka volnočasových aktivit v Městské části Brno-Slatina	24
4 Vlastní průzkumná část	27
4.1 Cíle průzkumu a průzkumné otázky	27
4.2 Metody průzkumu.....	27
4.3 Průzkumný vzorek	28
4.4 Výsledky průzkumu.....	28
4.4.1 Grafické znázornění výsledků	29
4.4.1.1 Věk, ročník ZŠ, pohlaví	29
4.4.1.2 Jak jsi na tom s volným časem.....	29
4.4.1.3 Kolik volného času máš průměrně ve všední den?	30
4.4.1.4 Nudíš se ve volném čase?	31
4.4.1.5 Jak myslíš, že se dá nuda zahnat, když se někdo nudí?	32
4.4.1.6 Volný čas trávím nejraději:	35
4.4.1.7 Svůj volný čas trávím nejraději s:	36
4.4.1.8 Jak často se ve volném čase věnuješ sportu?	39
4.4.1.9 Navštěvuješ některá z uvedených zařízení?	40
4.4.1.10 Kde kroužky navštěvuješ?.....	43
4.4.1.11 Jaká nabídka činností Ti ve Tvém okolí chybí?	44
4.4.1.12 Jsi spokojen s tím, jak trávíš volný čas?	45
4.5 Vyhodnocení cílových otázek.....	45
4.6 Shrnutí.....	49
Závěr	50
Resumé	51
Anotace.....	52
Seznam použité literatury	53
Seznam příloh.....	54

Úvod

Volný čas je v dnešní době často skloňovaným pojmem. Týká se každého z nás. Každý však vidí smysl volného času v něčem jiném. Někdo svůj volný čas naplňuje nejrůznějšími sportovními aktivitami, další navštěvuje divadelní představení, koncerty, výstavy, jiný slepuje modely letadel, vaří a někdo prostě nedělá nic. I tento člověk může být se svým trávením volného času spokojen.

Volnočasové aktivity jsou hlavním nástrojem primární prevence předcházení vzniku negativních patologických jevů u dětí a mládeže. Jedná se především o rozvoj tvůrčích, kulturních a sportovních aktivit, kterým přinášejí pozitivní prožitky a utlumují aktivity nežádoucí. Vzhledem k tomu, že pracuji v oblasti, která má vliv na podporu volnočasových aktivit v Městské části Brno-Slatina, zaměřila jsem svoji pozornost na trávení volného času starších dětí, které zde navštěvují základní školy. Zajímá mě, jak tráví svůj volný čas, zda ho mají dostatek a zda mají možnost trávit čas smysluplněji než jen hraním PC her, náhradním prožíváním prostřednictvím PC či sledováním televize.

Moje bakalářská práce se skládá z několika na sebe navazujících kapitol. V teoretické části, 1. kapitole specifikuji starší školní věk jako část období adolescence s jejími vývojovými zvláštnostmi, tělesnými i psychosociálními. Ve 2. kapitole se věnuji volnému času. Vysvětluji pojem volný čas a zabývám se jeho významem pro děti. Dále popisuji jeho historický vývoj, základní činnosti, funkci volného času a instituce pro volný čas. V praktické části, 3. kapitole, popisuji a charakterizuji Městskou část Brno-Slatina, kde jsem svůj průzkum realizovala, a nabídku místních volnočasových aktivit pro děti a mládež. 4. kapitolu, jsem věnovala svému průzkumu. Zaměřila jsem ho na žáky V., VII. a IX. tříd dvou základních škol v Městské části Brno-Slatina. Cílem mého průzkumu bylo zjistit, kolik volného času současní žáci základních škol v Městské části Brno-Slatina mají a jakým způsobem ho tráví. Zda využívají nabídky volnočasových aktivit ve Slatině, zda jim vyhovují, případně jaké činnosti jim chybí. Zda a jak hodně se tyto děti nudí a jakým způsobem nudu zahánějí. Jaké spontánní aktivity preferují. Jaký význam pro ně vůbec volný čas má.

Jako hlavní výzkumný nástroj jsem použila dotazníky, ve kterých se těchto tří věkových skupin ptám na jejich volný čas, způsob jakým ho tráví, jaká zařízení navštěvují, zda využívají nabídky volnočasových aktivit v MČ Brno-Slatina a co jim v nabídce chybí.

I Teoretická část

1 Vývojová specifika adolescentů

„Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět). Časově vyplňuje adolescence především druhé desetiletí života člověka.¹ Je všeobecný konsenzus v tom, že je užitečné toto období dále rozdělovat a rozlišovat v jeho rámci tři fáze: časnou adolescenci v časovém rozmezí zhruba 10(11) – 13 let, střední adolescenci vymezenou přibližně intervalem 14 – 16 let a pozdní adolescenci od 17 do 20 let, popřípadě i mnohem déle.“ V této práci se budu zabývat vývojovými zvláštnostmi dětí staršího školního věku, tedy časnou a střední adolescenci. Je to období, v němž dochází k významné proměně všech složek osobnosti dítěte.

1.1 Tělesná proměna

„V období časné a střední adolescence je tato proměna nejnápadnější. Vyplývá ze změn hormonálních. Vedle vývoje primárních a sekundárních pohlavních znaků je pro pubertu charakteristický zrychlený růst (výška, váha).“² U dítěte dochází k velkým změnám, a to má vliv na jeho sebehodnocení. „Tělové schéma je důležitou součástí vlastní identity a každá změna v této oblasti je velmi citlivě prožívána. Subjektivní význam zevnějšku v pubertě vzrůstá. Projevuje se nejen větší pozorností k vlastnímu tělu, ale i k oblečení. Tělesná atraktivita má sociální hodnotu.“³

1.2 Vývoj poznávacích procesů

1.2.1 Kognitivní změny

„Časnou adolescenci můžeme podle teorie kognitivního vývoje J Piageta charakterizovat jako období utváření formálních operací. Dospívající jsou postupně schopni uvažovat logicky, představit si reálně neexistující, operovat s abstraktními pojmy, mají kombinační schopnosti, schopnost hledání alternativního řešení problémů. Kladou větší důraz na uvažování o možnostech, než poznání existující varianty. Uvažují, jak jinak by situace mohla vypadat, v čem by se mohla změnit. Jsou schopni uvažovat systematicky. Jakmile si pubescent osvojí hypotetické myšlení, je svými schopnostmi natolik okouzlen, že je začne považovat za všemocné. Má tendenci tento způsob uvažování přeceňovat. Nemá ještě dostatek zkušeností, které by mu mohly v jeho úvahách pomoci a zjednodušit tak přístup k mnoha problémům. Přesto je i taková činnost pro dospívající dítě něčím přínosná. Tento způsob uvažování se objevuje v denním snění, umožňuje rozvinout fantazii a tvořivost.“⁴

¹ Macek, 1999, str. 12

² Macek, 1999, str. 54

³ Vágnerová, 1999, str. 243

⁴ Vágnerová, 1999, str. 248, 249

1.2.2 Vývoj paměti a pozornosti

„S rozvojem formálních operací dochází i k rozvoji paměti. Mění se charakteristiky krátkodobé i dlouhodobé paměti. Vyšší míra sebereflexe vede k uplatňování většího osobního vlivu na zapamatované, což se projevuje revizí a záměrnou restrukturalizací obsahů. Zvyšuje se schopnost uvažovat o aktuálních možnostech, variantách řešení jednotlivých problémů a také vědomí kompetence a efektivnosti při řešení problémů. To přispívá k pocitům vlastní autonomie a hodnoty.“⁵ V počátečním období puberty je však pozornost labilní, obtíže jsou zejména v koncentraci pozornosti.

1.3 Emoční vývoj

„Adolescence je z hlediska emocionálního vývoje poměrně dlouhé období a v jednotlivých etapách jsou emocionální projevy odlišné. Na časnou adolescenci se dá vztáhnout názor, že se jedná o čas zvýšené emoční lability, posunů nálad k negativním rozladům, období krizí a pocitů zvrátů. Sebehodnocení je kolísavé, sebecit labilní. Střední adolescence je charakteristická jak odezníváním náladovosti a vysoké lability, tak přibýváním a diferenciací silných prožitků. Charakteristická je větší extravertovanost, menší impulzivnost, emocionální dráždivost a vyšší stálost.“⁶

1.4 Vývoj autoregulačních schopností

Při dospívání se rozvíjejí volní vlastnosti a začíná se zlepšovat sebekontrola a vytrvalost. Citová labilita a výkyvy emočního ladění mohou negativně ovlivňovat uplatnění volních kompetencí. Může dojít k tomu, že dospívající se přestane ovládat a snadno zareaguje impulsivně. Sebekontrola a vytrvalost mohou být zablokovány emočními rozlady. Dospívající může pociťovat marnost určitého úsilí, k pocitu zbytečnosti jeho snahy přispívá i kolísání zájmů a sebehodnocení.

„Autoregulační mechanismy se uplatňují hlavně v situaci zátěže. Zátěž může dospívající zpracovat jako výzvu, může být tedy aktivizujícím podnětem, ale dospívající může zátěž chápat i jako ohrožení, vyvolávající obranné reakce. Zátěž umožňuje dospívajícím odolávat stresu, eliminovat jeho negativní důsledky. Dospívající dokáží odhadnout míru zvládnutelnosti problému a zvyšuje se tak pravděpodobnost, že při řešení použijí efektivnější strategie, jako hledání sociální podpory či spoléhání na sebe. Při použití určité strategie jim však může bránit omezenější schopnost emoční regulace.“⁷

1.5 Vývoj osobnosti a identity

„Období dospívání označuje Erikson jako fázi hledání a vytváření vlastní identity. K rozvoji nové funkční identity je třeba poznat svoje vlastnosti a kompetence. V procesu rozvoje individuální identity hraje velkou roli přechodné stadium tzv. skupinové identity.⁸ Pubescent se ve zvýšené míře zabývá sám sebou. Chce se o sobě více

⁵ Macek, 1999, str. 58

⁶ Macek, 1999, str. 59,60

⁷ Vítková, 2007, str. 13

⁸ Vágnerová, 1999, str. 261

dozvědět. Rozvoj poznávacích procesů v kombinaci s emoční labilitou a nejistotou podmiňuje zvýšenou sebekritičnost pubescentů a komplikuje tak sebepoznání.“⁹

„Osobní aspekt identity čerpá především z intimní sebereflexe a sebehodnocení. Podstatné je vědomí vlastní jedinečnosti, neopakovatelnosti a ohraničenosti vůči druhým. V časně adolescenci začíná psychologická diferenciacce, ve které si pubescent začíná uvědomovat odlišnost své osobnosti od ostatních, jak od vrstevníků, tak především od rodičů. Ve druhé etapě, fázi zkoušení a experimentování (14 – 15 let) získávají adolescenti pocit, že sami vědí, co je pro ně nejlepší. Snaží se zbavit všech „závislostí“ na formálních autoritách.“¹⁰

„Ideál identity, kterého si pubescent přeje dosáhnout, obsahuje i výkonové charakteristiky. Dospívající jedinec potřebuje projevít a potvrdit svoje kompetence v nejrůznějších oblastech. Důležitou součástí identity je i sociálně profesní role.“¹¹

1.6 Socializace

Období puberty se uzavírá důležitým sociálním mezníkem – ukončením povinné školní docházky a volbou další vzdělávací varianty. Adolescence je emancipací od rodiny. Určitou změnu lze pozorovat ve všech oblastech:

- Sociální poznávání – posuzování lidí, jejich hodnocení se mění s rozvojem rozumových schopností. Chybí však zkušenost.
- Sociální role – pubescent odmítá podřízenou roli. Potřebuje ve vztahu k autoritě prověřit a potvrdit svoje kompetence.
- Komunikace s dospělými – bývá komplikovaná. Dospívající si vytvářejí určitý způsob komunikace, který je pro ně typický. Jejich komunikační vzorce jsou charakteristické generační příslušností.
- Normy a pravidla chování – schopnost uvažovat o mnoha různých možnostech vede alespoň k dočasnému zpochybnění všeho, co bylo dosud považováno za platné. V pubertě mají velký význam normy stanovené vrstevníky. Pravidla skupiny mají většinou přednost před normami rodiny.¹²

Pro socializaci dospívajících jsou důležité následující sociální skupiny:

- Rodina – vztahy a vazby v původní rodině zůstávají vlivným faktorem socializace a individuace dospívajícího, i když se pubescent snaží osamostatňovat. Pro významná rozhodnutí a pro krizové situace zůstávají poslední instancí častěji rodiče než vrstevníci.

⁹ Vágnerová, 1999, str. 254

¹⁰ Macek, 1999, str. 78,79

¹¹ Vágnerová, 1999, str. 259

¹² Vágnerová, 1999, str. 261-266

- Škola – je významná z hlediska budoucího sociálního zařazení dospívajícího. Úspěšnost ve škole má v pubertě vazbu k osobní perspektivě, přestává být cílem, stává se prostředkem.¹³
- Volnočasové instituce – ovlivňují sociální zařazení pubescenta a ovlivňují také rozvoj jeho schopností a dovedností. Mohou kompenzovat negativní vliv rodiny a školní neúspěšnost.
- Vrstevnická skupina – slouží jako opora stávající identity. Pubescenti přijímají jakési generační standardy norem a ideálů. Příslušnost k takové skupině se projevuje konformitou k jejím normám. Výrazně ovlivňuje volnočasové aktivity dospívajících.¹⁴

„V období dospívání dochází k proměně vztahů mezi členy rodiny dospívajícího. Rodiče se musejí vyrovnat s tím, že se dospívající snaží osamostatnit a rozhodovat o sobě sám. Tím, že mu to umožní, přispívají k poznání a rozvoji jeho jiných vztahů, které se nakonec stanou základem jeho nového zázemí. Důsledkem pubescentova osamostatňování je jeho postupná orientace na jiné sociální skupiny. Pro dospívajícího jsou čím dál tím více významní vrstevníci, se kterými vytváří rovnocenné vztahy. Vztah s vrstevníky umožňuje dospívajícímu uspokojovat určité potřeby, potřebu stimulace, potřebu smysluplného učení, potřebu jistoty a bezpečí, potřebu být akceptován, a zároveň zvyšuje jeho pocit sebevědomí a sebejistoty. Vrstevnická skupina také přispívá k tvorbě identity u dospívajícího. Začíná větší orientace na vrstevníky.

Dochází i ke změně ve škole. Dospívající přechází z prvního stupně na druhý stupeň základní školy, a to je další významný mezník dospívání. Dospívající začíná chápat význam školy pro jeho budoucí profesní uplatnění.

Období pubescence je tedy velice složitý proces, který je spojen s řadou různých změn a proměn. V tomto období dochází k celkové proměně dospívajícího a tím i ke ztrátě jeho dřívějších jistot. Je tedy důležité, aby pubescent našel nové jistoty a novou pozici ve společnosti.

Při vývoji jedince je důležitý volný čas, protože se spolupodílí na formování osobnosti jedince. Volný čas má vliv na člověka už v předškolním věku. V tomto věku a ve věku, kdy dítě navštěvuje první stupeň základní školy, je čas plně organizován rodiči dítěte.

Na novém významu začíná volný čas nabývat v období dospívání. Jak jsem uvedla výše, v tomto období dochází k novému sebeuvědomování, k hledání vlastní identity a projevuje se snaha rozhodovat o sobě sám. Volný čas pubescenta, hlavně jeho náplň, ukazuje na aktuální tendence v jeho osobnosti, přímo vyjadřuje jeho zájmovou a hodnotovou orientaci. Pubescent už jakoukoli organizaci a řízení svého volného času považuje

¹³ Vágnerová, 1999, str. 269

¹⁴ Vágnerová, 1999, str. 293

za manipulaci se svou osobností a všechny činnosti v tomto směru ho zpravidla dismotivejí. Dospělí se spíše mají starat o nabídky určitých aktivit pro volný čas mládeže.¹⁵

¹⁵ Spousta, str. 31-32, 1996

2 Volný čas

Co si můžeme představit pod pojmem volný čas? Odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost apod. Z hlediska dětí a mládeže je to čas mimo vyučování, čas, který poskytuje dětem velké množství možností, aktivit a činností, které mohou, ale nemusejí dělat. V tom je zásadní rozdíl mezi školou, do které musí chodit, musí plnit povinnosti, učit se, připravovat se do ní. Hodně dětí dokáže svůj volný čas využívat aktivně, hodnotně, ale existují skupiny dětí, které jej plnohodnotně nevyužívají a často to vůbec nedokážou. Svůj volný čas tráví živelně, v partě, mohou být ohrožovány na zdraví nebo inklinují k sociálně patologickým jevům, jako jsou záškoláctví, delikvence, kriminalita, drogy nebo propadají patologickým závislostem, např. gamblerství. Jedním z nejdůležitějších úkolů současné společnosti je těmto jevům zamezit, nabídnout dětem a mládeži kvalitní využívání volného času širokou nabídkou volnočasových aktivit.

Shrneme-li poznatky o volném čase, dojdeme k závěru, že jeho efektivní využívání by mělo být nezbytnou součástí moderní společnosti a života každého jedince, zejména dětí. Kvalitně strávený volný čas je protipólem pracovního nasazení. Podílí se na vytváření hodnotového systému dětí i dospělých, podporuje mnohostranný rozvoj osobnosti jedince, vytváří a ovlivňuje sociální vztahy, sociální interakci a komunikaci. Mnohé aktivity podporují zdraví, tělesný vývoj a zdravý životní styl. A zejména působí efektivně jako prevence sociálně patologických jevů.

2.1 Co je to volný čas

2.1.1 Základní definice a pojmy

Volný čas je opak práce a povinností. Jedná se o časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností, kdy si člověk vybírá činnost nezávisle na společenských povinnostech. Vykonává ji tedy dobrovolně a tato činnost mu poskytuje uspokojení a příjemné zážitky.

„Volný čas představuje oblast, kde dochází k významnému formování osobnosti člověka, a která je neméně důležitá než působení prostřednictvím učení nebo práce.“¹⁶

„Za základní funkce volného času jsou považovány: odpočinek a rekreace, kompenzace jednostranných zátěží, informace a orientace (vzdělání).“¹⁷ Z tohoto pohledu si můžeme funkce volného času rozdělit na dvě skupiny:

- a) Formativně výchovná - jednotné působení všech institucí
 - působení na vědeckých základech
 - všestranná výchova

¹⁶ Spousta, 1996, s. 33

¹⁷ Vážanský, 1995, s. 26

- b) Kompenzačně rekreační - změna druhu a charakteru činnosti
 - změna fyzického prostředí
 - změna společenského prostředí

2.1.2 Historický vývoj volného času

Volný čas je společenským produktem, který se objevuje na určité úrovni rozvoje člověka a společnosti. Představuje významnou hodnotu dosaženou předchozím vývojem a instrument dalšího společenského vývoje a evolučního pohybu.

„Objem volného času ve společenské evoluci narůstal po dvou osách. První dimenze znamenala při rozvoji výrobních a společenských sil dosažení situace, v níž nejdříve jedinci a posléze sociální skupiny ve specifickém postavení se mohli do určité míry vymanit z činností nezbytných pro jejich přežití a přežití jejich rodiny, rodu, kmene. Tedy v první dimenzi šlo o vznik subjektů s disponibilním časem. Okruh těchto subjektů postupně narůstal až k situaci, kdy disponibilní čas se stává sociální výbavou každého člena dané společnosti. V druhé dimenzi jde o postupný kvantitativní nárůst volného času těchto subjektů. Spojením obou dimenzí získáváme objem disponibilního času dané společnosti, který je významnou potencialitou společnosti. Je to oblast, v níž je společnost osvobozena od nezbytných činností pro svou prostou reprodukci a jako výraz svobodné subjektivity člověka může docházet uvnitř společnosti a prostřednictvím společnosti k seberealizaci člověka a k evolučnímu posunu společnosti.“¹⁸

2.2 Význam volného času pro děti a mládež

„Specifickou zvláštností volného času dětí je to, že z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmové činnosti, potřebují citlivé vedení. Podmínkou je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé a účast dětí v nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dítěte, na jeho mentální a sociální vyspělosti a na charakteru rodinné výchovy.“¹⁹

Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí, poskytovat prostor pro jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, potřeby seberealizace, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale také poskytovat pocit bezpečí a jistoty.

Způsob využívání volného času je ovlivněn sociálním prostředím. Zvláště silný je vliv rodiny. Rodiče slouží svým dětem jako vzory pozitivní nebo negativní. Rodiny, které neplní dobře svou funkci se vyznačují nezájmem o to, jak jejich děti tráví volný čas. O volném času se hovoří jako o rizikovém faktoru. Jeho množství relativně narůstá, kvantita však neznamena automaticky jeho kvalitní využívání. Společnost musí mít zájem na tom, jak děti tráví svůj volný čas. Neovlivňování využívání volného času

¹⁸ Sak, 2006, referát

¹⁹ Pávková, 1999, s. 15,16

a výchovy k němu ze strany společnosti a ponechání této oblasti zcela na komerci by mohlo mít nedozírné následky. Je známo, že výchova je levnější a úspěšnější než převýchova. Proto prostředky vynaložené na ovlivňování volného času celé mladé generace jsou investicí do budoucnosti.

„Má-li volný čas plnit své poslání, je potřeba vytvářet podmínky a podporovat žádoucí aktivní činnosti, které mohou nabízet zařízení pro volný čas dětí a mládeže. Absence pozitivních sociálních vazeb, nedostatek citu, pocit, že se o mne nikdo nezajímá, neúspěchy ve škole, dlouhotrvající pocit nudy – to jsou vlivy, které formují jedince, s nímž lze manipulovat, a kteří často hledají a nacházejí možnost seberealizace v sociálně závadném prostředí, v nežádoucí vrstevnické skupině, kde je jeho vývoj ohrožen.“²⁰ Výskyt patologických jevů ve volném čase dětí a mládeže je často důsledkem zaměstnanosti obou rodičů a děti tak po celé dny zůstávají bez jakékoliv kontroly a dohledu. „Činnosti ve volném čase konané na základě dobrovolné účasti a vhodným pedagogickým způsobem motivované a usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, tělesných a duševních vlastností i sociálních vztahů.“²¹

Volný čas dětí a mládeže a péče o něj má z pedagogického hlediska dva úkoly:

- Výchova ve volném čase – bezprostřední naplňování volného času smysluplnými aktivitami rekreačními i výchovně-vzdělávacími.
- Výchova k volnému času, která jedince seznámí s množstvím zájmových aktivit, poskytuje mu v nich základní orientaci a pomůže najít oblast zájmové činnosti, která mu dá možnost uspokojení a seberealizace, vytváří si tedy návyky pro budoucí trávení volného času.

„Velmi škodlivé je, pokud jedinec volný čas nemá. Tito jedinci většinou mívají špatnou organizaci práce a celodenního režimu, a tak jim na volný čas nezbyvá místo. To je velice škodlivé z hlediska výkonnosti a regenerace sil, protože při správném využívání volného času se výkonnost jedince udrží na stejné úrovni.“²²

²⁰ Pávková, 1999, s. 18

²¹ Pávková, 1999, s. 20

²² Spousta, 1996, s. 16

2.3 Vývojový pohled na volný čas

Spolu s vývojem společnosti se mění náhled na volný čas.

„Z antropologických úvah:

- nejdříve člověk osvobozený od práce
- pak k němu přibývá člověk práce
- pak se stal hlavním problémem člověk po práci (po 2. světové válce)
- do antropologické přítomnosti vstupuje člověk bez práce“²³

„V novodobé společnosti má 3 etapy:

První etapa zahrnuje 50. – 60. léta. Společnost upřednostňuje práci a s tím souvisí i volný čas, který je pojímán jako reprodukce pracovní síly.

Druhá etapa zahrnuje 70. – 80. léta. V tomto období také slouží volný čas k rekreaci a odpočinku, ale k tomu se přidává touha po zábavě a požitcích. Volný čas dětí a mládeže je organizován ve velkém množství zájmových kroužků jak ve školách, tak mimo ni, zejména v síti domů pionýrů.

Třetí, současná etapa, začíná 90. léty. Od vyváženosti mezi prací a volným časem směřujeme k nadbytku volného času. Bohužel, volný čas se stává doménou konzumu. Jsou lidé, kteří se snaží získat co nejvíce prostředků na uspokojování svých potřeb a přijímají další zaměstnání. Uspokojování jejich potřeb vyvolává potřeby nové. Člověk se stává otrokem svých potřeb, pracuje a pracuje, kupuje, obstarává, zařizuje, ale nemá volný čas, v němž by žil radostně. Nemá čas pro sebe ani své nejbližší. Na druhé straně jiná část obyvatelstva nemá práci a tak se ve volno proměnil celý den. Ale z nedostatku prostředků a příležitostí nemohou jeho náplň svobodně zvolit, nemá tedy status volného času.“²⁴

2.3.1 Základní činnosti ve volném čase

Podle teoretika volného času Horsta W. Opaschowského má volný čas 7 základních funkcí:

- Volný čas jako rekreace (zotavení)
- Volný čas jako kompenzace (vyrovnání toho, co se v ostatním životě nedostává nebo nedaří)
- Volný čas jako katarze (osvobození a odreagování od potlačovaných emocí a napětí)
- Volný čas jako ventil (ventil k uvolnění přebytečné energie)
- Volný čas jako konzum (prostředek k užívání věcí a produktů)

²³ Spousta V. a kol., 1997, s. 17

²⁴ Němec J. a kol., 2002, s. 15-16

- Volný čas jako kontrast (protiklad vůči práci)
- Volný čas jako doba podobná práci

Opaschowski dále uvádí šest nezbytných prvků volného času:

- Časová variabilita (člověk může pružně reagovat na situaci a podle toho vybírat aktivitu, která je pro něj v této situaci vhodná)
- Dobrovolnost (intenzita, pravidelnost, kontinuita činností je závislá na osobních vlastnostech, sklonech a zájmech)
- Bez nátlaku (jedná se o otevřenou možnost jednat, bez donucení a nucení k výkonu)
- Možnost volby (podle vlastní vůle z různých nabídek)
- Rozhodovací schopnost (možnost sám určovat a revidovat svá rozhodnutí)
- Vlastní iniciativa (vycházející z vlastních potřeb a schopností)

Z výše uvedeného vyplývá, že existuje celá řada činností, kterými se mohou lidé realizovat ve volném čase. Např. odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné.

- „Odpočinkové a rekreační činnosti ve volném čase – způsob odpočinku a rekreace má vliv na utváření způsobu života jedince, jeho hodnotovou orientaci a v dospělosti i na pracovní výkon. Naučit děti a mládež racionálně odpočívat je proto jedním z nejvýznamnějších úkolů výchovy mimo vyučování.“²⁵ Je důležité si uvědomit rozdíl mezi odpočinkem a rekreací. Do odpočinkových činností řadíme takové činnosti, které jsou odpočinkové a nenáročné. Rekreační činnosti jsou pohybově aktivnější (např. pohybové hry). Obě tyto činnosti pomáhají odstranit únavu dětí ze školy, snaží se vykompenzovat jednostranné zatížení žáků ve škole. Únava se u žáků projevuje zpomalením tempa, zhoršením kvality činnosti, zhoršením pozornosti a toto vede k nižší výkonnosti. Aby tedy děti nebyly přetěžovány, je nutné do jejich volného času začlenit odpočinkovou či rekreační činnost.
- „Zájmové činnosti ve volném čase – jsou to aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních zájmů, potřeb a schopností. Podílí se na formování názorů, postojů a přesvědčení jedince.
- Zájmová činnost má vždy aktivní charakter. Vždy obsahuje volní složku a významně ovlivňuje osobnost vychovávaného. Zájem můžeme charakterizovat jako osobní vlastnost, vyjadřující vztah k předmětům či jevům, kterým člověk připisuje zvláštní význam. Vzbuzuje snahu po aktivním kontaktu s předmětem zájmu a jeho poznávání. Vykonávání zájmové činnosti je vždy spojeno s citovými prožitky.“²⁶ Zájmy vycházejí z předpokladu, že se jedinec chce určitým zájmem zabývat a že tento zájem je pro něho v životě důležitý. V dnešní

²⁵ Pávková J. a kol., 2002, s. 83

²⁶ Němec J. a kol., 2002, s. 23

době je mnoho možností, které člověk ve svém volném čase může využít (např. existuje celá řada sportovních aktivit, zájmy spojené s ochranou přírody, různé praktické a rukodělné činnosti atd.). „Zájmy v životě člověka jsou velmi důležité, protože zajišťují stabilitu osobnosti a jsou motivem různých činností, k nimž má člověk vysoce pozitivní vztah. Je dobré, pokud má člověk více zájmů a pokud jsou orientované do různých oblastí, aby se mohly případně kompenzovat. Zájmy, které vyjadřují velmi silnou subjektivní motivaci, můžeme označovat jako záliby (koníčky, hobby). Tyto zájmy vedou k aktivitě, spokojenosti a dobré náladě.“²⁷

„Do obsahu zájmových činností můžeme zařadit činnosti vědeckotechnické a vědecké, technicko-praktické činnosti, společenskovední, přírodovědné, esteticko-výchovné, sportovní, tělovýchovné činnosti. Tyto činnosti jsou vykonávány v pravidelné, organizované formě (zájmové kroužky, oddíly, kluby, atd.), v pravidelné, individuální formě (činnost vykonávaná s rodiči), příležitostná činnost organizovaná (jednorázová aktivita, mezi ni můžeme zařadit prázdninové tábory, které jsou provozovány v době dlouhodobého volna dětí a mládeže, v době letních či zimních prázdnin) nebo příležitostná činnost individuální.“²⁸

„Existuje mnoho způsobů dělení zájmů. Zájmy můžeme dělit podle intenzity zájmu (zájmy hluboké a povrchní), podle časového trvání (zájmy krátkodobé, dočasné či přechodné a trvalé), podle společenských norem (zájmy žádoucí, nežádoucí), podle úrovně činnosti (aktivní či produktivní).“²⁹

- Veřejně prospěšné činnosti ve volném čase – je to taková práce, kterou děti a mládež vykonávají ve prospěch druhých lidí. Dochází zde k formování hodnot. Pro tyto činnosti také platí princip dobrovolnosti. I tyto činnosti jsou spojeny s citovými prožitky, protože přinášejí pocit uspokojení, radost z dobrých výsledků a společenské ocenění práce.

2.4 Výchova ve volném čase

2.4.1 Historický vývoj výchovy ve volném čase

„Počátky výchovy ve volném čase v novodobé společnosti jsou spojeny s proměnami práce a životního způsobu obyvatel měst a vesnic. Spadají do doby, kdy začal dlouhodobý proces uvolňování života člověka od jeho současného bydliště, pracoviště i místa trávení volného času. Tento proces se zrychlil v první polovině 19. stol. Nejprve bylo cílem získat dostatek času na regeneraci pracovní síly, na sebevzdělávání, spolkovou a zájmovou činnost. V této době se rozdělily dva hlavní způsoby vzniku a fungování zařízení, které pokračují až do současnosti:

²⁷ Spousta V., 1996, s. 12

²⁸ Němec J. a kol., 2002,

²⁹ Pávková J. a kol., 2002,

- a) Zařízení původně určená pro dospělé, která část své pozornosti obracela i na děti a mládež. (Např. tělovýchovná organizace Sokol, r. 1862.)
- b) Zařízení zaměřená pouze na nejmladší věkové skupiny, která pro ně vytvářela nový výchovný prostor. (V Anglii to bylo např. sdružení mladých křesťanských mužů a žen YMCA a YWCA.)

Vývoj v této oblasti byl ve střední a východní Evropě z ekonomických důvodů opožděn, vznikající zařízení se věnovala především sociálním a zdravotním problémům (útluky). Stát do této oblasti prakticky nezasahoval.

Meziválečné Československo se snažilo dohnat vývoj v západoevropských zemích budováním zařízení pro všechny generace, a to zejména v oblasti sportu a letních táborů. Dále pokračovala činnost sociálních a charitativních zařízení, která již byla do určité míry podporována státem. Ucelená teorie v této oblasti se však nestihla konstituovat a dodnes chybí hlubší rozvoj jejího vývoje.³⁰

Od konce 2. světové války se sdružená, zařízení a jejich aktivity rozšiřovaly a rozvíjely v podmínkách rozděleného kontinentu. Procházely dynamickým rozvojem, vznikaly nové typy zařízení, které rozšiřovaly svůj obsah i věkový dosah a upevňovaly své postavení v životě a výchově dětí a mládeže. Kromě domů pionýrů a mládeže a odborných stanic vznikaly školní družiny a později i školní kluby.

Domy pionýrů a mládeže byly u nás koncipovány jako zařízení otevřená, přístupná všem dětem a mladým lidem. Charakteristická byla dobrovolná účast na zájmových aktivitách. Ty byly široce zaměřeny i na volbu budoucí profese.

Významnou specifikou se stalo rozšíření lidových škol umění.

V 60. letech 20. století se u nás projevil snahy vytvářet školy s celodenní péčí a školy internátní. Ty se v našich podmínkách neuplatnily.

V 70. a 80. letech pokračoval vývoj sítě dosavadních zařízení. Rozšiřovala se nabídka, vznikaly nové typy s důrazem na sociální dimenzi jejich působení. Členská základna jednotných dětských organizací dosahovala maxima a členství se v kolektivu formalizovalo.

Koncem 20. století se evropská společnost zásadně proměnila, a to se projevilo i v oblasti volného času dětí a mládeže. Zintenzivnily mezinárodní kontakty a rozšířil se evropský integrační proces. Vystupují společné cíle, jejich základním společným východiskem se stala Úmluva o právech dítěte (OSN, New York, 20. 11. 1989). Transformace v postkomunistických zemích se začala promítat i do zařízení pro děti a mládež.

³⁰ Pávková J. a kol., 1999, s. 24

Pionýrská organizace, doposud jediná dětská organizace tohoto typu, se stala pouze jedním z většího počtu subjektů. Byla obnovena sdružení s předválečnými tradicemi (Junák, YMCA, YWCA a sdružení nábožensky orientovaná). Svoji činnost oživila i sdružení vzniklá v 60. letech a potlačená v normalizaci (Česká tábormická unie). Vznikla i zcela nová sdružení podle zájmové orientace – Duha, zaměřená především na výchovu vztahu k přírodě, Asociace pro mládež, vědu a techniku, AMAVET, Folklorní sdružení ČR a další. Dosavadní osvědčené typy volnočasových zařízení, školní družiny a ZUŠ, pokračovaly v činnosti. Domy pionýrů a mládeže se přeměnily v Domy dětí a mládeže a uvolnily se z původní ideologie. Pokračovaly ve svém zaměření na pravidelné i příležitostné zájmové činnosti, prázdninové činnosti a nově se zaměřily na činnosti spontánní.

„Východiska i praxe obou částí Evropy se začaly sblížovat. Tomu napomáhaly zesilující kontakty mezi dětmi a mládeží z obou částí kontinentu. Jednotlivé země, včetně naší, si však uvědomily možnost mechanického přebírání jakéhokoliv modelu, nutnost vycházet z vlastních podmínek, učit se od druhých a současně jim poskytovat svoje zkušenosti.“³¹

„Sdružení i zařízení volného času prokazují v současnosti svou funkčnost, schopnost reagovat na aktuální potřeby společnosti a výchovy mladé generace. Podporu jejich rozvoje jim poskytuje stát, kraje, obce, občanská sdružení dospělých, celá společnost. Stát ovlivňuje volný čas dětí mládeže, aniž přitom narušuje jeho základní specifika. Státní zainteresovanost spočívá:

- V zakládání a financování zařízení pro volný čas dětí a mládeže.
- V ovlivňování jejich činnosti k pestré a diferencované nabídce pro různé věkové a sociální skupiny v různých zájmových činnostech.
- V pomoci organizacím, sdružením a spolkům pracujícím s dětmi a mládeží.
- Ve vytváření podmínek pro uspokojování tužeb dětí a mládeže po spontánních aktivitách ve volném čase.
- Ve vytváření kladných postojů dospělých členů společnosti k výchově dětí a mládeže ve volném čase.
- V konstituování pedagogiky volného času, včetně výzkumné činnosti a podílu na přípravě pedagogů volného času.

Jedním z hlavních úkolů MŠMT je péče o účelné využívání volného času dětí mládeže. MŠMT rozděluje svou péči o mimoškolní činnost mladé generace do dvou základních oblastí. První je přímá práce s dětmi a mládeží prostřednictvím účelových, státních institucí zařazených v síti školských zařízení. Druhá oblast je zaměřena na pomoc a podporu občanských sdružení, které tvoří děti a mládež, nebo které s nimi programově pracují.

³¹ Pávková J. a kol., 1999, s. 27

Mezi institucemi zřízenými MŠMT zastává významné místo Institut dětí a mládeže ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Poskytuje a zprostředkovává odbornou a metodickou pomoc a služby školským zařízením, občanským sdružením, odborné, ale i laické veřejnosti. Institut se podílí na realizaci státního programu podpory a ochrany dětí a mládeže, především na poli péče o talentované děti a mládež, organizuje a garantuje zájmové soutěže dětí a mládeže a jejich mezinárodních nadstavb. Provozuje Poradnu pro talentované děti, realizuje řadu vzdělávacích aktivit pro pracovníky s dětmi a mládeží. Institut jako první zřídil v Praze a provozuje Informační centrum pro mládež docházkového typu.³²

2.4.2 Výchova mimo vyučování

Volný čas dětí a mládeže je významný prvek dalšího rozvoje společnosti, a proto se společnost snaží jejich volný čas ovlivňovat. Na výchově dětí a mládeže v době mimo vyučování se společně s rodinou podílejí škola, zařízení pro výchovu mimo vyučování a další subjekty.

- Probíhá mimo povinné vyučování
- Probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
- Je institucionálně zajištěná
- Uskutečňuje se převážně ve volném čase

Tato oblast výchovy plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní a sociální. Výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí vede k prevenci agresivity, záškoláctví, drogové závislosti, gamblerství, závislosti na virtuální droze.

„Výchova mimo vyučování plní tyto funkce:

- **Výchovně-vzdělávací**
 - podílí se na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.
- **Zdravotní**
 - přispívá k usměrňování režimu dne, pomáhá vytvářet zdravý životní styl, přináší jim radost a uspokojení z činnosti, která je baví.
- **Sociální**
 - instituce pro výchovu mimo vyučování ovlivňováním volného času dětí a péčí o ně zbavují rodiče starostí o ně v době, kdy jsou v zaměstnání

³² Habartová P., 2006, s. 12

- výchovně-vzdělávací zařízení mimo vyučování mají také možnost vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními a psychologickými podmínkami v rodině
 - pomáhají dětem z méně podnětného nebo konfliktního rodinného prostředí
 - podílejí se na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů
 - přispívají k nácviku komunikativních dovedností, k rozvoji sociálních kompetencí
- **Preventivní**
 - výrazně přispívá k prevenci společensky nevhodných a škodlivých forem chování. Prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže se týká těchto oblastí:
 - drogová závislost, alkoholismus, kouření
 - kriminalita a delikvence
 - virtuální drogy
 - patologické hráčství (gamblerství)
 - záškoláctví
 - šikanování, vandalismus, násilné chování
 - xenofobie, rasismus, intolerance³³

Cíl výchovy mimo vyučování

- vést jedince k osvojování si hodnot a napomáhat tak rozvoji jeho psychických i fyzických kvalit.

Úkol výchovy mimo vyučování

- kompenzace jednostranné zátěže, rozvoj žádoucích zájmů, umožňuje získat praktické životní zkušenosti, uspokojení touhy po seberealizaci, sebeúctě, kompenzace nedostatků sociálního prostředí, rozvoj organizátorských schopností, využití praktických dovedností, vést k vzájemné spolupráci, aktivitě, toleranci a respektování práva každého občana.

„Výchovu mimo vyučování můžeme rozdělit na mimotřídní a mimoškolní výchovu.

Mimotřídní výchova je označení pro práci s dětmi, kterou organizuje škola mimo rámec vyučování, např. práce v kroužcích, sport a hry, soutěže.

Mimoškolní výchova je výchovná činnost organizovaná mimo školu. Je představovaná zařízeními, institucemi, organizacemi, hnutími a nadacemi, např. Domy dětí a mládeže, Centra volného času, Podané ruce, Domy ekologické výchovy atd.³⁴

³³ Pávková J. a kol., 2002, str. 39-41

³⁴ Němec J. a kol., 2002, str. 20

2.5 Instituce pro volný čas

2.5.1 Přehled nejvýznamnějších zařízení a sdružení pro výchovu mimo vyučování

2.5.1.1 Zařízení pro výchovu mimotřídní

- „Školní družiny – jsou určeny žákům 1. – 5. tříd. Zajišťují výchovnou, zdravotní a sociální funkci. Orientují se na co nejpestřejší strukturu zájmových činností.
- Školní kluby – pracují s dětmi 6. – 9. tříd. Vycházejí z věkových zvláštností tohoto období, zejména z větší samostatnosti dětí a vyhraněnějších zájmů. Pozornost je tedy věnována zájmové činnosti, a to v pravidelných kroužcích, souborech, tělovýchovných oddílech nebo jsou dětem nabízeny jednorázové aktivity.

2.5.1.2 Zařízení pro mimoškolní výchovu

- Střediska pro volný čas dětí a mládeže – jsou to domy dětí a mládeže (DDM) a stanice zájmových činností. DDM mají naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací funkci širokou zájmovou působností. Stanice zájmových činností jsou specializované jen na konkrétní zájmové oblasti. Tato zařízení jsou zařazována do sítě škol a školských zařízení. Zřizovatelem může být kraj, obec nebo jiný subjekt. Mezi zájmové činnosti, které nabízejí, patří zájmová činnost pravidelná, což jsou různé kroužky. Dále nabízejí zájmovou činnost nepravidelnou, to jsou různé výlety, zájezdy, příměstské tábory, letní a zimní tábory, dílny atd. V poslední době více nabízejí spontánní aktivity, např. čítárny, sportoviště a také nízkoprahové kluby, které podléhají pouze provozním omezením, ne však pedagogickému ovlivňování. Sem může kterékoliv dítě přijít a věnovat se nabízeným aktivitám, např. deskovým hrám apod.
- Domovy mládeže – jsou určeny středoškolské mládeži, zajišťují jim výchovné působení, ubytování a stravování, a to především pro žáky, kteří nemohou každý den do školy dojíždět. Výchovná činnost s těmito žáky je zaměřená na obsah vzdělávací práce střední školy, snaží se udržet zájem studentů o vybraný obor studia, ale zaměřuje se také na to, aby žáci vhodně trávili volný čas. Vzhledem k věku žáků je zde důležitý princip dobrovolnosti, a proto je důležitá vhodná motivace pro žáky.
- Základní umělecké školy (ZUŠ) – dříve lidové školy umění. Nabízejí obory hudební, literárně-dramatické, taneční, výtvarné a hudebně-pohybové. Jsou určeny dětem s vyhraněnými zájmy a schopnostmi.
- Jazykové školy – nabízejí výuku cizích jazyků. Slouží k získávání nových vědomostí, či jejich prohlubování.

2.5.1.3 Sdružení pro výchovu mimo vyučování

Občanská sdružení, organizace a hnutí dětí a mládeže v České republice

O volný čas dětí a mládeže pečují také sdružení, která si podle svého zaměření kladou různé cíle vzdělávacího, výchovného či rekreačního zaměření. Před rokem 1990 bylo u nás monopolní sdružení dětí a mládeže, jednotná organizace, Socialistický svaz mládeže a jeho Pionýrská organizace. Obnova demokratických poměrů v naší zemi přinesla zásadní změnu. Vznikly nebo obnovily svou činnost desítky sdružení mládeže. Některá sdružení mají lokální nebo regionální dosah, část působí v celostátním rámci a některá jsou i součástí širokých mezinárodních hnutí. Všechny typy těchto sdružení zahrnují asi 10 – 15 % naší mladší generace. Pro koordinaci svého působení vytvořily dvě zastřešující organizace, Českou radu dětí a mládeže a Kruh sdružení dětí a mládeže, jež spolupracují s evropskými strukturami mladé generace, s Fórem evropské mládeže v Bruselu a s institucemi Rady Evropy ve Štrasburku. Na činnost registrovaných dětských sdružení se širší členskou základnou přispívá Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy ČR. Sdružování dětí a mládeže vyžaduje dnes v mezinárodním měřítku zvýšenou pozornost, protože klesá zájem mladých lidí o členství a pravidelnou činnost.

1. Asociace pro mládež, vědu a techniku (AMAVET)

Dobrovolné sdružení klubů pro děti a mládež. Asociace klubům pomáhá metodicky, informační činností, odbornými školeními a stážemi pro pedagogické pracovníky i děti a mládež. Činnost klubů je celoroční, pravidelně se scházejí v průběhu školního roku, o prázdninách jsou pro členy pořádány tábory.

2. Asociace turistických oddílů mládeže (ATOM)

Asociace je dobrovolným zájmovým sdružením dětí, mládeže a jejich vedoucích. Úzce spolupracuje s Klubem českých turistů. Rozvíjí svoji činnost v oblasti turistiky, táborectví, sportovních, kulturních, sociálních a charitativních aktivit. Pracuje se svými členy v oddílech po celé republice celoročně. Asociace se hlásí k myšlence občanské společnosti a preferuje ve výchově svých členů hodnoty jako je vlastenectví, aktivní občanství, úctu k jiným, kamarádství, spolehlivost, čestnost, úctu k demokratickým tradicím státu. Cílem činnosti v oddílech je nabízení alternativního využívání volného času, omezování vlivu televize, výherních automatů a počítačových her na děti a mládež. Asociace spolupracuje s mnoha sdruženími, organizacemi pro děti a mládež v České republice i v zahraničí.

3. Česká tábornická unie (ČTU)

ČTU je organizací volně sdružující na základě společného zájmu o táborectví děti, mládež a dospělé v klubech a trampských osadách. Tábornictví považuje za zájmové hnutí orientující se na poznávání přírody, její aktivní ochranu a s tím spojený život v přírodě. Cílem výchovy je také rozvíjení tábornických dovedností a sportovní vyžití v přírodě. Vyznává principy samostatnosti a aktivity.

Mimo pravidelnou činnost oddílů a trampských osad, pořádá ČTU také speciální tábornické školy s různým zaměřením. Dále organizuje soutěže a přehlídky, zejména hudební festivaly s názvy Trampská porta, Brána, Trampové trampům a žánrové výstavy.

4. Skautské hnutí – Český Junák

Národní organizace je součástí celosvětového skautského hnutí. Je dobrovolnou, nepolitickou organizací otevřenou oběma pohlavím, avšak činnost v oddílech není koedukovaná. Jeho cílem je podporovat rozvoj osobnosti dětí a mladých lidí, jejich fyzických, duševních, sociálních a duchovních schopností tak, aby byli po celý život připraveni plnit povinnosti k sobě samým, k členům společenství a přírodě. Cílem skautské všestranné výchovy je člověk vyzrálý, vzdělaný a tvořivý, schopný spolupráce s jinými lidmi, dobře zakotvený v malých i velkých sociálních skupinách. Ideálem je všestranná kulturní bytost s pozitivním vztahem k sobě, lidem a přírodě. Zdůrazňuje principy solidarity, aktivity, tvořivosti, samostatnosti. Jeho činnost vychází také z vyznávání duchovních zásad, víry a povinností, které z toho vyplývají.

5. Folklórní sdružení České republiky (FoS)

Sdružuje kolektivy taneční a hudební, kterým pomáhá při jejich výchovné, osvětové, tvůrčí, umělecké, propagační a reprezentační činnosti. Podporuje zájemce o lidovou kulturu, tradice v lidovém umění, různé formy pravidelných i nepravidelných zájmových činností směřujících k dalšímu pěstování, udržování a rozvíjení folklóru a lidové kultury. Je členem mnoha mezinárodních nevládních organizací.

6. Hnutí Brontosaurus

Jedná se o nepolitické, nezávislé a otevřené hnutí mladých lidí. Cílem hnutí je vychovávat všechny občany k ekologickému jednání, odpovědnému ke společnosti a přírodě. Hlavní zaměření činnosti je tvorba a ochrana životního prostředí. Upřednostňuje výchovu zážitkem a prací. Dominantní je využívání osobního příkladu při všech aktivitách. Aktivity jsou připravovány především o víkendech a prázdninách. V průběhu celého roku připravuje hnutí Brontosaurus besedy, semináře a konference.

7. Hnutí Duha

Je dobrovolné sdružení jednotlivců a kolektivů s cílem všestranného tělesného a duševního rozvoje mladých lidí. Upřednostňuje ekologickou a globální výchovu. Cílem výchovy je jedinec žijící účelně, v souladu s přírodním prostředím. Pořádá pravidelné o příležitostné akce pro mladé lidi k tvorbě a ochraně životního prostředí.

8. Pionýr

Samostatné občanské sdružení obnovilo svoji činnost v lednu 1990. Je druhým

největším sdružením pro volnočasové aktivity dětí a mládeže v České republice. Je to demokratické, dobrovolné, samostatné a nezávislé sdružení, které se zabývá osvětovou, kulturně-výchovnou a charitativní činností, obhajobou a uspokojováním oprávněných potřeb dětí a mladých lidí, uspokojováním zájmů členů sdružení. Pro své členy nabízí uspokojování zájmů a potřeb prostřednictvím všestranné celoroční činnosti, prázdninových aktivit a příležitostných akcí. Cílem výchovy je vést své členy k aktivnímu občanství a kladným morálním hodnotám prostřednictvím programů především v oblasti sociální, kulturní a sportovní. Nepracují s dětmi vůdcovským systémem, ale děti se výrazně podílejí na přípravě programů a spolurozhodují o samotné činnosti. Hlavními ideály, kterými se řídí, je svoboda, samospráva, spravedlnost, solidarita, spolupráce a sebezdokonalení. Pravidelná činnost ve skupinách a oddílech se odbývá ve všedních dnech a o víkendech, vyvrcholením je prázdninová činnost.

9. Prázdninová škola Lipnice

Cílem sdružení je výchova vedoucí k všestrannému rozvoji osobnosti. Využívá ve velké míře pedagogiku zážitku, dominantní formou všech činností je hra. Podporují u účastníků svých aktivit odpovědný a aktivní postoj k životu, společnosti a prostředí. Pořádá pobytové kurzy se zaměřením na netradiční aktivity ve volném čase. Kurzy jsou určeny převážně mladým lidem. Sdružení spolupracuje s příbuznými organizacemi v zahraničí, je členem mezinárodní vzdělávací organizace Outward Bound.

10. Salesiáni

Jedná se o salesiánské domy se středisky mládeže, které podléhají obecným církevním směrnicím a salesiánským ustanovením. Cílem těchto zařízení je plně se otevřít všem dětem a mladým lidem, pomoci k jejich komplexnímu harmonickému rozvoji, vytvořit přátelské ovzduší a rodinnou atmosféru. Poskytují mládeži bezpečné prostředí a zajímavé nabídky pro trávení volného času a především pozitivně předchází kriminalitě a závislostem. Zařízení je otevřeno denně, nabízí řadu kroužků, k dispozici je hřiště, různé klubovny a studovny. Dále pořádají víkendové a prázdninové akce.

11. Sokol – Česká obec sokolská

Je nejstarší organizací tohoto typu vzniklou na území Čech a Moravy. Její činnost byla po roce 1989 obnovena, ale organizace nedosahuje v nových podmínkách takového postavení a rozmachu jako v období před druhou světovou válkou. Sokol vychází z požadavku harmonického rozvoje osobnosti, cílem je ideál zdravého, vyspělého a všestranného člověka. Působí prostřednictvím tělesné a osvětové výchovy.

12. Young Mens Christian Association (YMCA)

Celosvětová křesťanská organizace pro mladé lidi. Její hlavní cíle jsou zlepšování sociálních i hospodářských podmínek pro život mladých lidí, sjednocování mládeže v duchu světoobčanství a křesťanského pojetí života. Buduje ubytovací zařízení, sportoviště, zřizuje knihovny a studovny, pořádá víkendové akce a tábory.

13. Český svaz tělesné výchovy (ČSTV)

Je to dobrovolné sdružení sportovních, tělovýchovných a turistických svazů s celostátní působností. O sportovně nadanou mládež pečují občanská sdružení v tělovýchově a sportovní svazy.³⁵

³⁵ Němec J. a kol., 2002, str. 33-44

II Praktická část

3 Městská část Brno-Slatina

Městská část Brno-Slatina je jednou z 29 městských částí Statutárního města Brna. Leží na východním okraji Brna a má asi 9 000 obyvatel. V městské části jsou dvě základní a dvě mateřské školy. Zajímalo mě, jak starší děti z těchto základních škol tráví svůj volný čas. Proto jsem v obou základních školách realizovala svůj průzkum.

3.1 Nabídka volnočasových aktivit v Městské části Brno-Slatina

- Divadelní soubor J. K. Tyla
Občanské sdružení zaměřené na dramatickou činnost s dětmi a mládeží. Pořádá pravidelné kulturní akce pro širokou veřejnost.
- Dům dětí a mládeže Junior – pobočka Fantázie
Svou činností podporuje aktivní využití volného času, je centrem zájmové výchovy a vzdělávání, ctí české tradice, podporuje nezastupitelnou funkci rodiny, dostupnými formami propaguje zásady trvale udržitelného života, rozvíjí a posiluje osvojování životních kompetencí dětí – „učení pro život“. Nabízí zájmové kroužky a kurzy: Pro předškoláky- výtvarka, výtvarka s angličtinou, keramika, cvičení Stonožka, flétna Pro děti 6 – 10 let- výtvarka, keramika, angličtina, další jazyky, flétna, kytara, florbal, cvičení Stonožka, aerobic, rukodělky, deskové hry Pro děti 11 – 15 let- výtvarka, keramika, angličtina, další jazyky, flétna, kytara, florbal, aerobic, rukodělné Šikovní kočky, plastikovní modeláři, Dračí doupe, Warzone, capoeira, točení na kruhu Pro mládež a dospělé- keramika, angličtina, další jazyky, Warzone, kytara florbal, aerobic, power joga, fitball, capoeira, točení na kruhu, keramika pro rodiče s dětmi Tvořivé dílny- keramika, točení na kruhu, mozaika, smalt, vitráže Tiffany, modrotisk, práce s kůží, korálkování, práce se dřevem, pletení pedigu, papírové nádoby, malování na hedvábí Free dílny
- pravidelná nabídka aktivit pro příležitostnou účast náctiletých dle vlastního výběru – odpolední či sobotní aktivity Tvořivé dílny pro mládež a dospělé- páteční či sobotní jednorázové aktivity Příležitostné akce, tábory, příměstské tábory, pobytové tábory.
- Česká asociace sport pro všechny, o.s.- cvičení nejmenších dětí, cvičení žactva školního věku, cvičení rodičů s dětmi, cvičení mladších žáků
- 43. Oddíl Junáka Brno
Podporuje rozvoj osobnosti mladých lidí, jejich duchovních, mravních, intelektuálních, sociálních a tělesných schopností tak, aby byli připraveni plnit povin-

nosti k sobě samým, bližním, přírodě a celému lidskému společenství v souladu s principy a metodami stanovenými zakladatelem skautského hnutí, lordem Baden-Powellem.

Činnost je rozdělena podle věku a pohlaví na předškolní děti, světlušky, vlčata, skautky a skauty.

- Občanské sdružení Pojd'te si hrát
Zaštiťuje a pořádá různé kulturní a jiné volnočasové aktivity pro děti a mládež.
- Schola
Hudební kroužek pro děti a mládež. Pořádá i přednášky na různá témata, výstavy, dětské dílny, divadla, fotografické soutěže, letní tábor a zimní lyžařské pobyty.
- Občanské sdružení Slatina dětem
Místně zaměřené občanské sdružení s ambicí spojovat kulturu s péčí o životní prostředí a s pozitivním vlivem na mezilidské vztahy. Pořádá výlety pro děti do různých míst v ČR, jednodenní lyžařské zájezdy pro děti i dospělé, pravidelné výtvarné semináře pro dospělé, dílny pro děti i rodiče, Dny zdraví, Den dětí, bruslení, soutěže.
- Pionýrská skupina Letka
Svémi aktivitami splňuje dětské sny o dobrodružstvích a chvilkovém odreagování od školních povinností. Činnost se realizuje prostřednictvím pravidelných schůzek v oddílech, pořádá letní a zimní tábory.
- 2. PTO Poutníci
Pionýrský tábornický oddíl, který provádí svou činnost při pravidelných schůzkách, na víkendových výpravách a během letních a zimních táborů.
- SDH Slatina
Dobrovolný sbor hasičů, který má své družstvo mladých hasičů, chlapců i dívek. Činnost probíhá na pravidelných schůzkách, kde se děti učí požární základy, družstvo se účastní hasičských soutěží a štafet.
- SK Slatina
Sportovní klub, který nabízí široké sportovní vyžití mládeže ve svých sedmi mládežnických a třech dospělých družstvech.- fotbalový oddíl, oddíl stolního tenisu, oddíl tenisu, oddíl kulturistiky.
- Soukromá základní umělecká škola Lídl Music
- přípravná hudební výchova, hra na klávesové nástroje, hra na zobcovou flétnu, zpěv.

- Základní a mateřská škola Jihomoravské náměstí 2
 - zdravá výživa, divy-dlo, šikovné tlapky, ekologický kroužek, sborový zpěv, keramika, sportovní kroužek, taneční kroužek, PC kroužek, basketbal, tenis, atletika, cvičení na overballech, ruční práce, zdravotní tělocvik, angličtina, dějepisný kroužek, sportovní gymnastika, vitráže, základy španělštiny a francouzštiny.
- Základní škola Přemyslovo náměstí 1
 - florbal, míčové hry, skleněné vitráže, pěvecký sbor, veselé míče, cvičení na míčích, keramika, angličtina, výtvarné činnosti, aikido, flétna.

4 Vlastní průzkumná část

4.1 Cíle průzkumu a průzkumné otázky

Cílem mého průzkumu bylo:

- zmapovat volnočasová zařízení a nabídky volnočasových aktivit pro žáky základních škol ve Slatině.
- zjistit a vyhodnotit, které činnosti tyto děti preferují a které jim v nabídce chybí.
- zjistit kolik volného času děti mají a jak jsou s jeho trávením spokojeny.

Tato zjištění pak mohu nabídnout jednak vedení městské části a jednak subjektům zabývajícím se volnočasovými dětskými aktivitami v městské části ke zlepšení jejich činnosti a lepšímu využití finančních prostředků v oblastech, které děti preferují, či naopak, které postrádají.

K vyhodnocení cílů mého průzkumu mi měly pomoci odpovědi na následující otázky:

O1: Jak hodnotí vybraní žáci základních škol ve Slatině objem svého volného času?

O2: Tráví tito žáci svůj volný čas převážně pasivně?

O3: Pokud tráví svůj volný čas aktivně, využívají více organizované aktivity?

O4: Jsou tyto organizované aktivity převážně ve Slatině?

O5: Zažívá většina vybraných žáků ve volném čase nudu, a jak ji zahání?

O6: Jsou tito žáci spokojeni s tím, jak tráví svůj volný čas?

O7: Jaké volnočasové aktivity těmto žákům ve Slatině chybí?

Ke získání dostatečných podkladů k odpovědím na výše uvedené otázky jsem zvolila metodu dotazníku.

4.2 Metody průzkumu

Průzkum jsem realizovala na dvou základních školách v Městské části Brno-Slatina, Základní a mateřská škola Jihomoravské náměstí 2 a Základní škola Přemyslovo náměstí 1, kde jsem se prostřednictvím dotazníku obrátila na žáky V., VII. a IX. tříd. Průzkumnou metodu dotazníku jsem považovala za nejvhodnější ke získání požadovaných informací od většího počtu respondentů v relativně krátkém čase a s vynaložením nízkých nákladů.

Dotazník, který jsem použila, byl anonymní a skládal se ze 14 otázek (viz příloha ...). Otázky, které jsem dětem položila, byly jednak uzavřené polytomické výběrové, kde byl vypsán určitý počet odpovědí, z nichž si děti musely vybrat, jednak polouzavřené, kde byla nabídka a zároveň mohly děti uvést svou alternativu odpovědi. Další otázky byly otevřené, děti zde vytvářely odpovědi samy.

Otázky č. 1, 2 a 3 jsou kontaktní, zjišťují tzv. tvrdá data, věk, ročník základní školy a pohlaví dítěte.

Otázky č. 4 a 5 jsou uzavřené polytomické výběrové a zjišťují odpovědi dětí na to, kolik mají volného času, zda je to pro ně dostačující a jak jsou spokojeny se svým trávením volného času.

Otázky č. 6 a 7 dávají odpověď na dotaz, zda se děti ve volném čase nudí a jak nudu zahánějí.

Otázky č. 8 a 9 se ptají na to, jak a s kým děti tráví svůj volný čas nejraději. Mají polouzavřenou formu s možností doplnění vlastní odpovědi.

Otázka č. 10 je škálová a dává odpověď na to, jak často děti ve volném čase sportují.

Otázka č. 11 je zaměřena na využití organizovaných volnočasových aktivit nabízených zejména v Městské části Brno-Slatina a na jejich hodnocení. Vzhledem k tomu, že větší část dětí své organizované aktivity neoznámkovala, nemohla jsem jejich hodnocení využít.

Otázka č. 12 zjišťuje, zda děti využívají více nabídky činností v místě bydliště, či zda někam dojíždějí.

Otázka č. 13 sleduje, co dětem v jejich okolí v oblasti volného času chybí.

Otázka č. 14 dává dětem tři možnosti výběru toho, jak jsou s trávením svého volného času spokojeny.

4.3 Průzkumný vzorek

Základní soubor tvořili žáci V., VII. a IX. tříd obou základních škol ve Slatině, tj. Základní a mateřské školy Jihomoravské náměstí 2 a Základní školy Přemyslovo náměstí 1. V každé základní škole jsem se domluvila s jejich ředitelkami, že dotazníky rozdají a s dětmi vyplní učitelé v předmětu rodinná výchova, proto byla návratnost dotazníků stoprocentní.

Výběrový soubor tvořilo 162 žáků, 68 dívek a 94 chlapců, ve věku 10 – 15 let.

Odpovědi jsem zpracovala matematicko-statisticky do tabulek a grafů. Tím jsem získala podklady k řešení výše uvedeného problému.

4.4 Výsledky průzkumu

Údaje jsem sesbírala pomocí dotazníkové metody. Ze získaných údajů jsem získala výsledky výpočtem absolutní a relativní četnosti.

Základní třídění údajů jsem provedla pomocí tabulky v PC. Nejprve jsem si zapsala všechny hodnoty, které byly v dotaznících uvedeny, a pak jsem pomocí symbolů znamenala jejich výskyt. Výsledky tohoto zpracování jsem zobrazila v jednotlivých tabulkách četností. Tuto, tzv. absolutní četnost jsem převedla do přehlednější, tzv. relativní četnosti. Tu jsem vypočítala tak, že jsem každou jednotlivou četnost vydělila celkovou četností. Relativní četnost jsem pak vyjádřila v procentech tak, že jsem vypočtenou relativní četnost vynásobila 100. Vypočítané údaje poskytují informace o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou hodnotu (kategorii).

4.4.1 Grafické znázornění výsledků

4.4.1.1 Věk, ročník ZŠ, pohlaví

Žáci měli uvést svůj věk, třídu, kterou navštěvují a pohlaví. Z výsledků vyplývá, že v V. třídách je 21 dívek a 36 chlapců ve věku 10-11 let. V VII. třídách je 21 dívek a 24 chlapců ve věku 12-13 let a v IX. třídách je 25 dívek a 34 chlapců ve věku 14-15 let.

třída	celkem	chlapci	dívky
V.	57	36	21
VII.	46	24	22
IX.	59	34	25
celkem	162	94	68

Tabulka 1

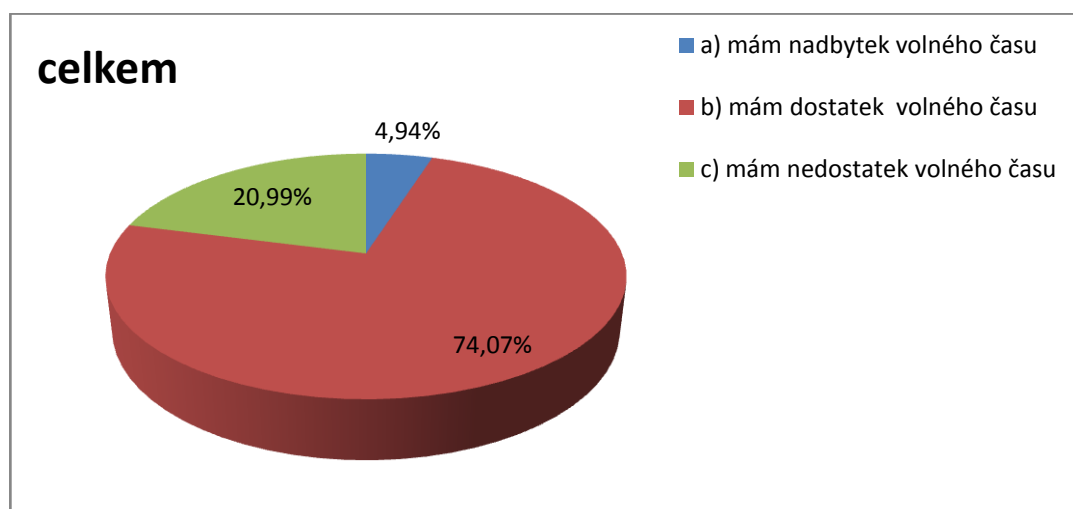
4.4.1.2 Jak jsi na tom s volným časem

třída	4. Jak jsi na tom s volným časem?								
	a) mám nadbytek volného času			b) mám dostatek volného času			c) mám nedostatek volného času		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	5	5	0	42	24	18	10	7	3
VII.	1	0	1	37	18	19	8	6	2
IX.	2	2	0	41	23	18	16	9	7
celkem	8	7	1	120	65	55	34	22	12

Tabulka 2

Nejvíce dětí (74 %) se domnívá, že má dostatek volného času. To je pozitivní zjištění. 21 % dětí se domnívá, že má nedostatek volného času a jen velmi málo dětí (5 %) uvádí, že má nadbytek volného času, který zřejmě neumí nebo nemohou využít. Celkově tyto výsledky shrnuje následující výšečový graf.

Obrázek 1

4.4.1.3 Kolik volného času máš průměrně ve všední den?

třída	5. Kolik volného času průměrně máš ve všední den?											
	a) 3 a více hodin			b) asi 2 hodiny			c) asi 1 hodinu			d) méně než 1 hodinu		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	38	23	15	12	8	4	5	3	2	2	2	0
VII.	24	11	13	18	11	7	2	1	1	2	1	1
IX.	28	15	13	24	15	9	7	4	3	0	0	0
celkem	90	49	41	54	34	20	14	8	6	4	3	1

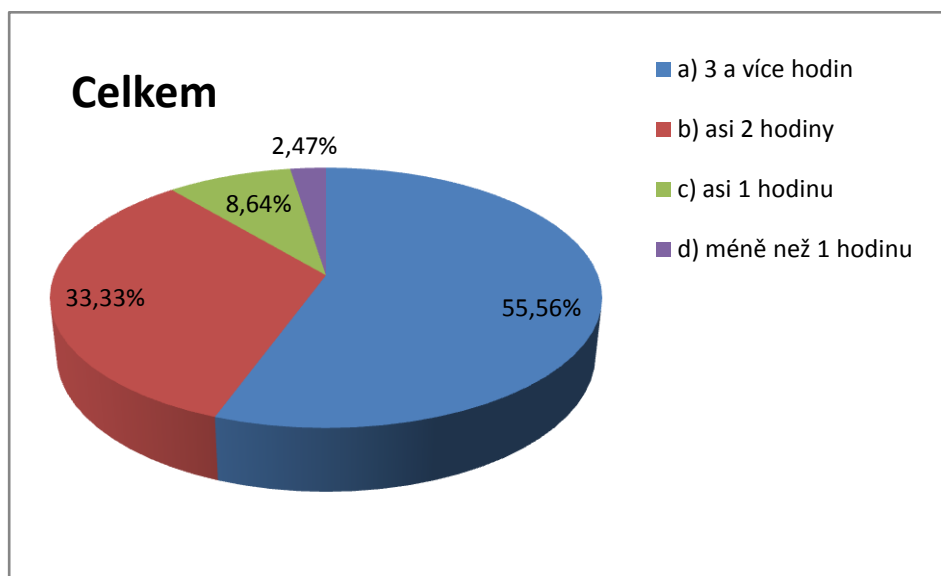
Tabulka 3

Většina dětí (56 %) uvedla, že má průměrně 3 a více hodin volného času denně. Další větší skupina dětí (33 %) uvádí, že má asi 2 hodiny volného času denně. Již podstatně méně dětí (9 %) napsalo, že má asi 1 hodinu volného času denně a pouhé 4 děti (2 %) ho mají méně než hodinu. Z výše uvedené tabulky vyplývá, že 144 dětí má 2 – 3 hodiny volného času denně.

Výsledky přehledně shrnuje výsečový graf

.

Obrázek 2

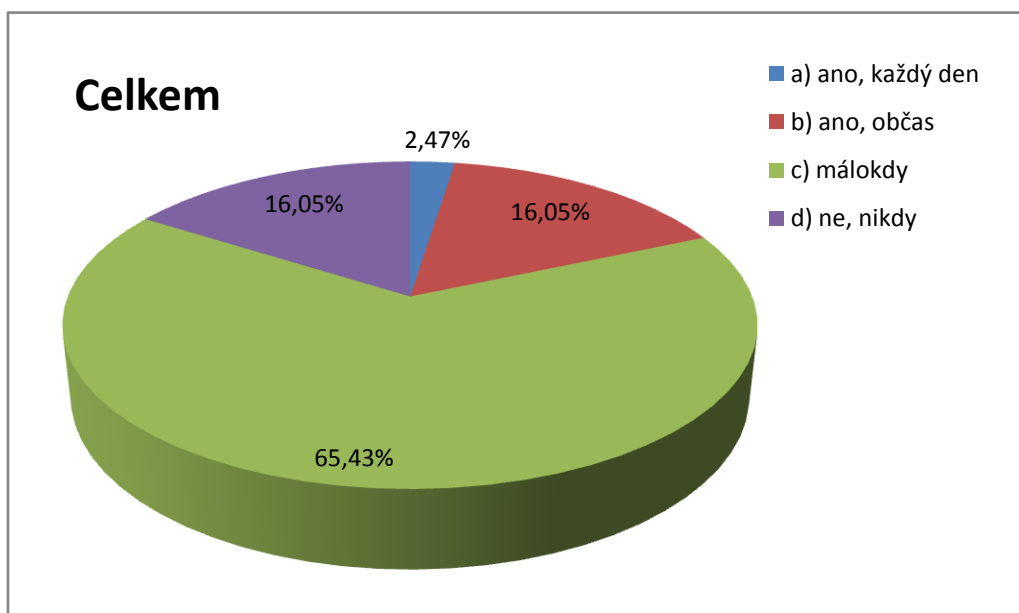
4.4.1.4 Nudíš se ve volném čase?

třída	6. Nudíš se ve volném čase ?											
	a) ano, každý den			b) ano, občas			c) málokdy			d) ne, nikdy		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	1	0	1	11	10	1	35	20	15	10	6	4
VII.	1	1	0	5	3	2	34	17	17	6	3	3
IX.	2	1	1	10	5	5	37	23	14	10	5	5
celkem	4	2	2	26	18	8	106	60	46	26	14	12

Tabulka 4

Většina z dotázaných dětí (84 %) zažívá ve volném čase nudu. Z toho 65 % jen málokdy. Dalších 16 % dětí uvedlo, že se nenudí nikdy. Naopak jen minimální počet dětí (2 %) uvedlo, že se nudí každý den. Viz obrázek č. 3.

Obrázek 3

4.4.1.5 Jak myslíš, že se dá nuda zahnat, když se někdo nudí?

U této otázky měly děti možnost volné odpovědi. Tyto odpovědi však byly hodně rozmanité, proto jsem je rozdělila do několika kategorií. Ty, které nebylo možné přiřadit do žádné z těchto kategorií, jsem zařadila do samostatné kategorie „ostatní“. Zároveň hodně dětí uvedlo i více možností jak zahnat nudu, proto jsem při výpočtu četností vycházela z celkového počtu odpovědí.

7. Jak si myslíš, že se dá nuda zahnat, když se někdo nudí?						
V. třídy	chlapci		dívky		celkem	
	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet
číst knihy	3	5,66%	3	6,52%	6	6,06%
TV,DVD	5	9,43%	2	4,35%	7	7,07%
sportovat	2	3,77%	3	6,52%	5	5,05%
kamarádi	7	13,21%	10	21,74%	17	17,17%
jít ven	10	18,87%	12	26,09%	22	22,22%
PC	11	20,75%	3	6,52%	14	14,14%
kreslit	1	1,89%	5	10,87%	6	6,06%
hrát hry	5	9,43%	3	6,52%	8	8,08%
učit se	0	0,00%	3	6,52%	3	3,03%
pečovat o zvíře	4	7,55%	0	0,00%	4	4,04%
ostatní	5	9,43%	2	4,35%	7	7,07%
celkem	53	100,00%	46	100,00%	99	100,00%

Tabulka 5

Celkově u žáků v těchto V. třídách převládá kategorie jít ven (22 %). Následuje kategorie kamarádi (17 %) a PC (14 %). Ostatní činnosti skončily pod 10% hranicí. Viz tabulka č. 5.

7. Jak si myslíš, že se dá nuda zahnat, když se někdo nudí?						
VII. třídy	chlapci		dívky		celkem	
	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet
číst knihy	2	4,76%	4	8,70%	6	6,82%
TV,DVD	4	9,52%	4	8,70%	8	9,09%
sportovat	2	4,76%	2	4,35%	4	4,55%
kamarádi	5	11,90%	12	26,09%	17	19,32%
jít ven	8	19,05%	12	26,09%	20	22,73%
PC	11	26,19%	5	10,87%	16	18,18%
kreslit	1	2,38%	1	2,17%	2	2,27%
hrát hry	4	9,52%	3	6,52%	7	7,95%
učit se	1	2,38%	2	4,35%	3	3,41%
pečovat o zvíře	1	2,38%	0	0,00%	1	1,14%
ostatní	3	7,14%	1	2,17%	4	4,55%
celkem	42	100,00%	46	100,00%	88	100,00%

Tabulka 6

I u těchto žáků převládá odpověď v kategorii jít ven (23 %). Následuje kategorie kamarádi (19 %) a těsně za ní PC (18 %). Ostatní činnosti skončily pod 10% hranicí. Viz tabulka č. 6.

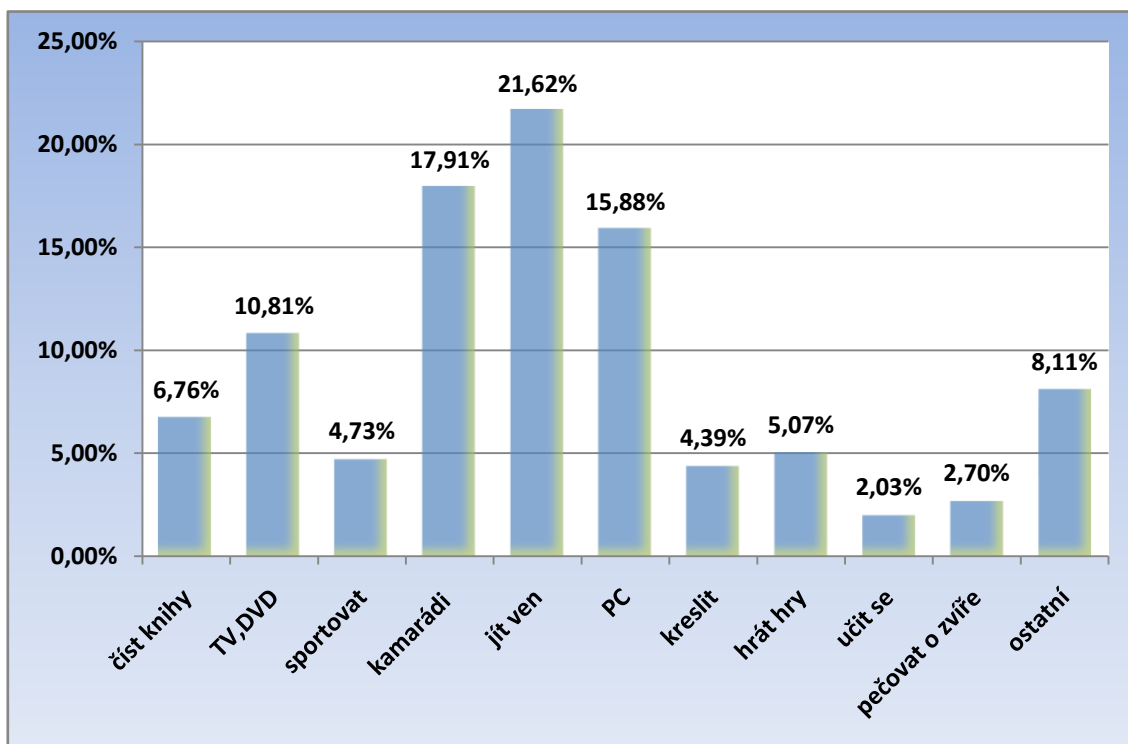
7. Jak si myslíš, že se dá nuda zahnat, když se někdo nudí?						
IX. třídy	chlapci		dívky		celkem	
	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet
číst knihy	3	5,66%	5	8,93%	8	7,34%
TV,DVD	8	15,09%	9	16,07%	17	15,60%
sportovat	4	7,55%	1	1,79%	5	4,59%
kamarádi	10	18,87%	9	16,07%	19	17,43%
jít ven	11	20,75%	11	19,64%	22	20,18%
PC	10	18,87%	7	12,50%	17	15,60%
kreslit	0	0,00%	5	8,93%	5	4,59%
hrát hry	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
učit se	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
pečovat o zvíře	1	1,89%	2	3,57%	3	2,75%
ostatní	6	11,32%	7	12,50%	13	11,93%
celkem	53	100,00%	56	100,00%	109	100,00%

Tabulka 7

Také u žáků v IX. třídách převládá kategorie jít ven (20 %). Následuje ji kategorie kamarádi (17 %) a PC (16 %), stejné procento dětí (16 %) sleduje TV či DVD. Ostatní činnosti skončily pod 10% hranicí. Viz tabulka č. 7.

Celkové údaje shrnuje následující sloupcový graf.

Obrázek 4

V celkovém vyjádření nejvíce dětí (40 %) uvedlo, že se nudy zbaví venku a zábavou s kamarády. Poměrně hodně dětí (27 %) zahání nudu u PC, TV či DVD, ať již hraním, chatováním, či sledováním filmů. Další dotazované děti (11 %) čtou nějakou knihu (7 %) nebo kreslí (4 %). Pouze 5 % dětí uvádí sport jako aktivitu zahánějící nudu, stejně tak 5 % jich hraje hry a 2 % se učí. Podobný počet dětí se zabývá péčí o nějaké zvíře. Další, většinou jednotlivé odpovědi (8 %), jsou shrnuty do kategorie ostatní.

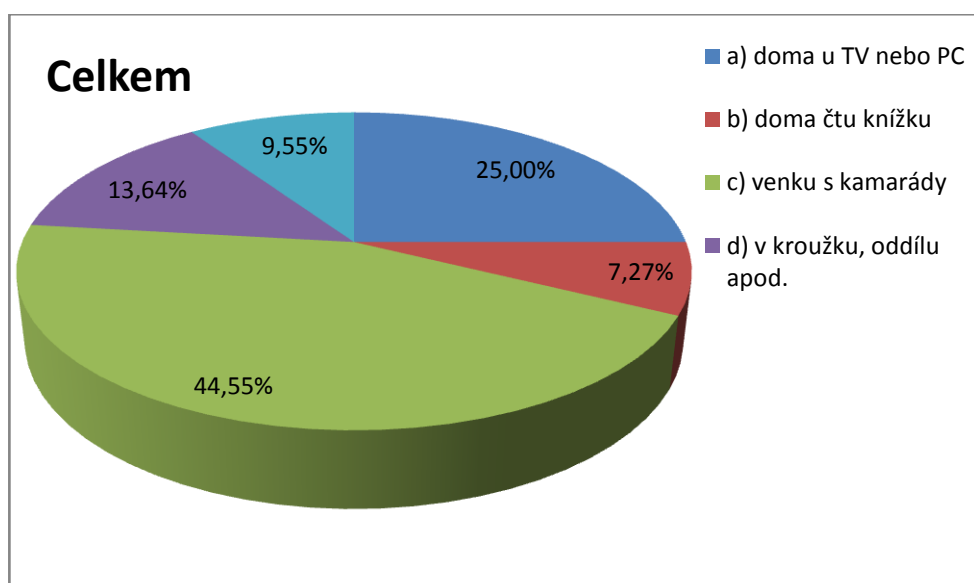
4.4.1.6 Volný čas trávím nejraději:

třída	8. Volný čas trávím nejraději:														
	a) doma u TV nebo PC			b) doma čtu knížku			c) venku s kamarády			d) v kroužku, oddílu apod.			e) jinak		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	18	15	3	6	3	3	32	18	14	17	10	7	8	4	4
VII.	10	7	3	4	1	3	28	15	13	6	1	5	5	3	2
IX.	27	18	9	6	1	5	38	22	16	7	3	4	8	3	5
celkem	55	40	15	16	5	11	98	55	43	30	14	16	21	10	11

Tabulka 8

Zde děti vypisovaly, kde tráví svůj volný čas nejraději. Mohly si vybrat z nabízených odpovědí, případně doplnit vlastní odpověď. V těchto odpovědích, které jsou obsahem kategorie jinak, byly jen další modifikace již nabízených odpovědí. Některé děti uvedly více odpovědí. Proto je celková absolutní četnost vyšší než 162. Při výpočtu relativní četnosti jsem vycházela z celkového počtu odpovědí.

Obrázek 5

Tato otázka korespondovala s otázkou předchozí. Nejvíce dětí (45 %) uvedlo, že nejraději tráví svůj volný čas venku s kamarády. Na druhém místě je domov, a to pro celkem 32 % dětí. Z toho 77 % z nich sleduje TV či PC a zbývajících 23 % si čte. 14 % dětí uvedlo, že jsou nejraději v zájmovém kroužku, oddílu a podobně. V této kategorii převažují děti z V. tříd. Necelých 10 % dětí vybralo odpověď jinak. Konkrétně uváděné činnosti však byly jen modifikací těch předchozích. Viz obrázek č. 5.

4.4.1.7 Svůj volný čas trávím nejraději s:

Toto byla další polouzavřená otázka, kde si děti mohly vybrat z nabízených odpovědí, nebo přidat svou vlastní. Vlastní odpovědi jsem uvedla samostatně, pouze pár jednotlivých shrnula pod kategorii „s někým jiným“.

Děti opět uvedly více než jednu odpověď, což jsem zohlednila při výpočtu četností.

9. Svůj volný čas trávím nejraději s :						
V. třídy	chlapci		dívky		celkem	
	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet
a) spolužáky	8	17,39%	4	13,33%	12	15,79%
b) kamarády	19	41,30%	15	50,00%	34	44,74%
c) rodiči	8	17,39%	7	23,33%	15	19,74%
d) sám	4	8,70%	0	0,00%	4	5,26%
e) někým jiným:						
přítelem,přítelkyní	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
rodinou	5	10,87%	3	10,00%	8	10,53%
zvířaty	2	4,35%	1	3,33%	3	3,95%
ostatními	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
celkem	46	100,00%	30	100,00%	76	100,00%

Tabulka 9

Nejvíce žáků v V. třídách tráví svůj volný čas s kamarády (45 %). Hodně dětí je nejraději s rodiči (20 %). Se spolužáky je rádo 16 % z nich. Jen 4 % dětí jsou ráda sama. V kategorii s někým jiným je na prvním místě širší rodina (11 %), další děti jsou rády v blízkosti svých zvířátek (4 %). Viz tabulka č. 9.

9. Svůj volný čas trávím nejraději s :						
VII. třídy	chlapci		dívky		celkem	
	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet
a) spolužáky	2	8,00%	0	0,00%	2	4,26%
b) kamarády	17	68,00%	17	77,27%	34	72,34%
c) rodiči	2	8,00%	2	9,09%	4	8,51%
d) sám	3	12,00%	3	13,64%	6	12,77%
e) někým jiným:						
přítelem,přítelkyní	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
rodinou	1	4,00%	0	0,00%	1	2,13%
zvířaty	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
ostatními	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
celkem	25	100,00%	22	100,00%	47	100,00%

Tabulka 10

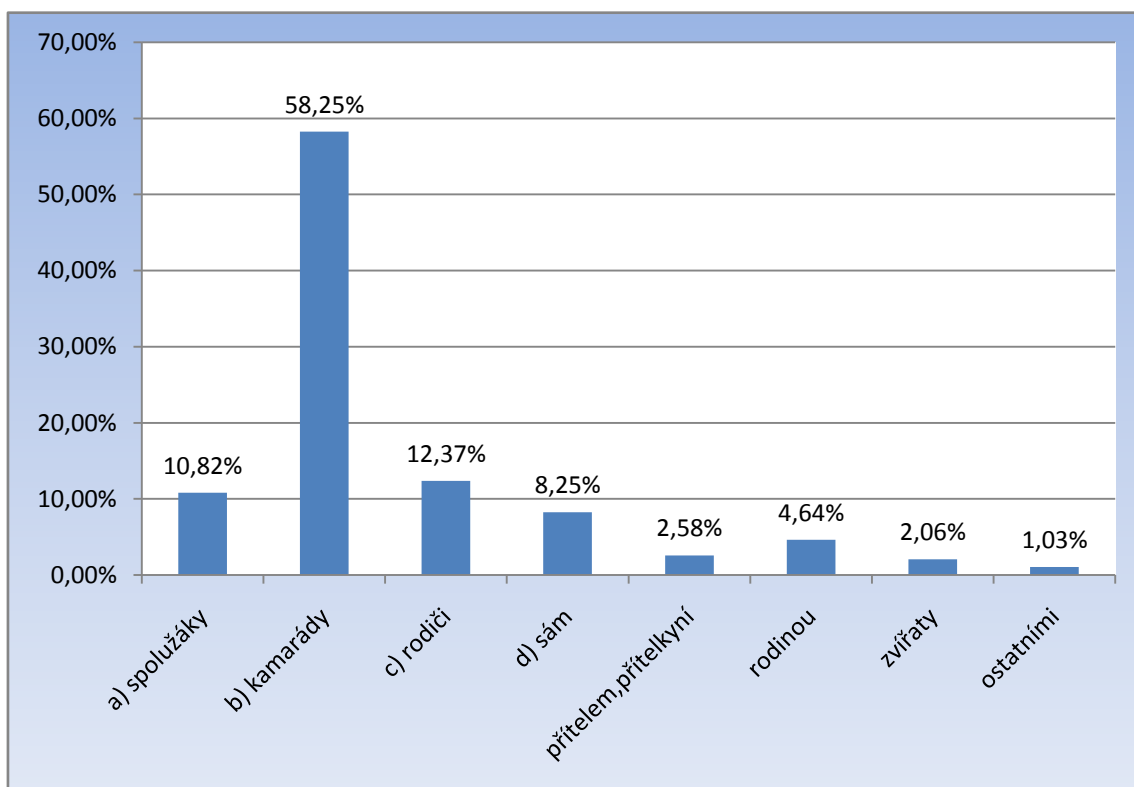
Nejvíce žáků těchto VII. tříd tráví svůj volný čas s kamarády (72 %). Zde je vidět markantní vzestup, a to na úkor všech ostatních kategorií. Ve srovnání s V. třídami vzrostla četnost u odpovědi sám (13 %). Asi 9 % dětí preferuje volný čas s rodiči a v odpovědi s někým jiným se přidává širší rodina (2 %). Viz tabulka č. 10.

9. Svůj volný čas trávím nejraději s :						
IX. třídy	chlapci		dívky		celkem	
	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet	abs.čet.	rel.čet
a) spolužáky	6	14,63%	1	3,33%	7	9,86%
b) kamarády	26	63,41%	19	63,33%	45	63,38%
c) rodiči	3	7,32%	2	6,67%	5	7,04%
d) sám	4	9,76%	2	6,67%	6	8,45%
e) někým jiným:						
přítelem,přítelkyní	1	2,44%	4	13,33%	5	7,04%
rodinou	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
zvířaty	0	0,00%	1	3,33%	1	1,41%
ostatními	1	2,44%	1	3,33%	2	2,82%
celkem	41	100,00%	30	100,00%	71	100,00%

Tabulka 11

Nejvíce žáků IX. tříd tráví svůj volný čas s kamarády (63 %). Tady dochází k mírnému poklesu proti žákům VII. tříd. Ostatní odpovědi jsou poměrně vyrovnané, mezi 7 a 10 %. Zvýšila se četnost odpovědi s přítelem, přítelkyní (7 %), která v předchozích třídách měla nulovou četnost. Asi 7 % dětí je nejraději samo. S rodiči je ve volném čase rádo také asi 7 % dětí, což již není tak velký pokles ve srovnání se žáky VII. tříd. Viz tabulka č. 11.

Obrázek 6

Nejvíce dětí (58 %) tráví nejraději svůj volný čas s kamarády. Na dalším místě, byť výrazně níže, jsou rodiče (12 %), následovaní spolužáky (11 %). Tato zjištění korespondují s odbornou literaturou, která uvádí postupnou změnu orientace pubescentů na jiné sociální skupiny než je rodina, zejména na vrstevníky. Tento rozdíl je zřetelně vidět zejména mezi odpověďmi žáků V. a IX. tříd. Poměrně velké procento dětí (8 %) uvádí, že je rádo samo. Může to souviset s postupným větším sebeuvědomováním, hledáním vlastní identity.

4.4.1.8 Jak často se ve volném čase věnuješ sportu?

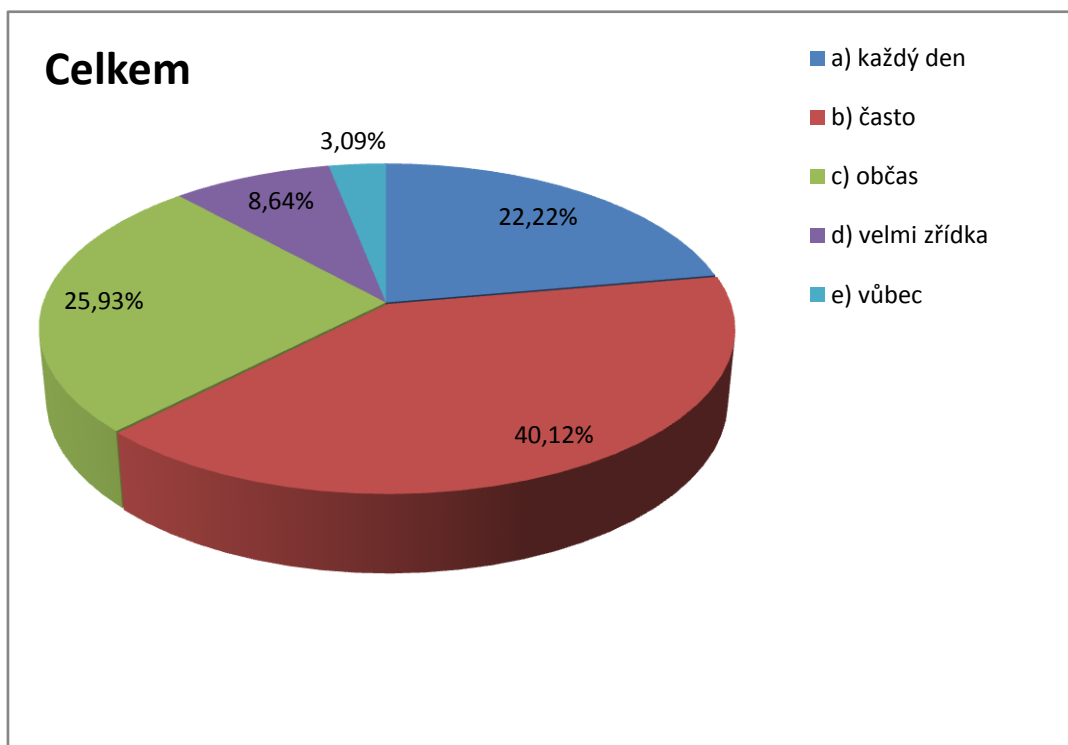
třída	10. Jak často se ve volném čase věnuješ sportu ?														
	a) každý den			b) často			c) občas			d) velmi zřídka			e) vůbec		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	11	6	5	35	23	12	9	4	5	2	2	0	1	1	0
VII.	12	8	4	11	6	5	17	7	10	4	1	3	2	2	0
IX.	13	8	5	19	14	5	16	8	8	8	4	4	2	0	2
celkem	36	22	14	65	43	22	42	19	23	14	7	7	5	3	2

Tabulka 12

Na tuto otázku neodpovědělo 1 dítě, další uvedlo 2 odpovědi. Tomu odpovídají i počty respondentů v jednotlivých třídách. Nejvíce dětí (40 %) uvedlo, že se sportu věnují často. Vzhledem k tomu, že možnost „každý den“ vybralo pouze 22 % dětí, je zřejmé, že pojem „často“ je velmi individuální. Jen o něco více dětí (26 %) uvedlo, že se sportu věnují občas. Možnosti „velmi zřídka“ využilo 9 % dětí a „vůbec“ pouhých 3 %.

Následující graf předkládá přehledné rozdělení sportovních aktivit dětí.

Obrázek 7

4.4.1.9 Navštěvuješ některá z uvedených zařízení?

U této otázky jsem dětem vypsal volnočasové aktivity, které jsou ve Slatině nabízeny.

V. třídy	11. Navštěvuješ některé z uvedených zařízení ?					
	chlapci		dívky		celkem	
zařízení	abs. čet.	rel. čet.	abs. čet.	rel. čet.	abs. čet.	rel. čet.
DDM Fantázie (15 kroužků)	9	16,36%	10	32,26%	19	22,09%
43. oddíl Junáka	2	3,64%	3	9,68%	5	5,81%
Schola	0	0,00%	1	3,23%	1	1,16%
Slatina dětem	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
85. PS Letka	2	3,64%	0	0,00%	2	2,33%
2. PTO Poutníci	2	3,64%	1	3,23%	3	3,49%
Sdružení dobrovolných hasičů	1	1,82%	0	0,00%	1	1,16%
SK Slatina (3 oddíly)	6	10,91%	0	0,00%	6	6,98%
Lídl music	3	5,45%	1	3,23%	4	4,65%
ZŠ Jihomoravské náměstí 2 (4 kroužky)	8	14,55%	4	12,90%	12	13,95%
ZŠ Přemyslovo náměstí 1 (12 kroužků)	9	16,36%	7	22,58%	16	18,60%
Divadlo J.K.Tyla	4	7,27%	0	0,00%	4	4,65%
jiné (32 kroužků)	9	16,36%	4	12,90%	13	15,12%

Tabulka 13

Žáci V. tříd nejvíce (22 %) využívají nabídky volnočasových aktivit v DDM Fantázie. Následují kroužky v ZŠ Přemyslovo náměstí (19 %) a v ZŠ Jihomoravské náměstí (14 %). Asi 15 % dětí navštěvuje jiná, zde neuvedená zařízení. Viz tabulka č. 13.

VII. třídy	11. Navštěvuješ některé z uvedených zařízení ?					
	chlapci		dívky		celkem	
zařízení	abs. čet.	rel. čet.	abs. čet.	rel. čet.	abs. čet.	rel. čet.
DDM Fantázie (15 kroužků)	8	30,77%	3	10,34%	11	20,00%
43. oddíl Junáka	0	0,00%	1	3,45%	1	1,82%
Schola	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Slatina dětem	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
85. PS Letka	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
2. PTO Poutníci	1	3,85%	0	0,00%	1	1,82%
Sdružení dobrovolných hasičů	1	3,85%	1	3,45%	2	3,64%
SK Slatina (3 oddíly)	2	7,69%	0	0,00%	2	3,64%
Lídl music	0	0,00%	1	3,45%	1	1,82%
ZŠ Jihomoravské náměstí 2 (4 kroužky)	0	0,00%	6	20,69%	6	10,91%
ZŠ Přemyslovo náměstí 1 (12 kroužků)	3	11,54%	4	13,79%	7	12,73%
Divadlo J.K.Tyla	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
jiné (32 kroužků)	11	42,31%	13	44,83%	24	43,64%

Tabulka 14

Žáci VII. tříd také nejvíce (20 %) využívají nabídky slatinských volnočasových aktivit v DDM Fantázie. Následují kroužky v ZŠ Přemyslovo náměstí (13 %) a v ZŠ Jihomoravské náměstí (11 %). Zvýšil se počet dětí (44 %), které navštěvují jiná, zde neuvedená zařízení. Viz tabulka č. 14.

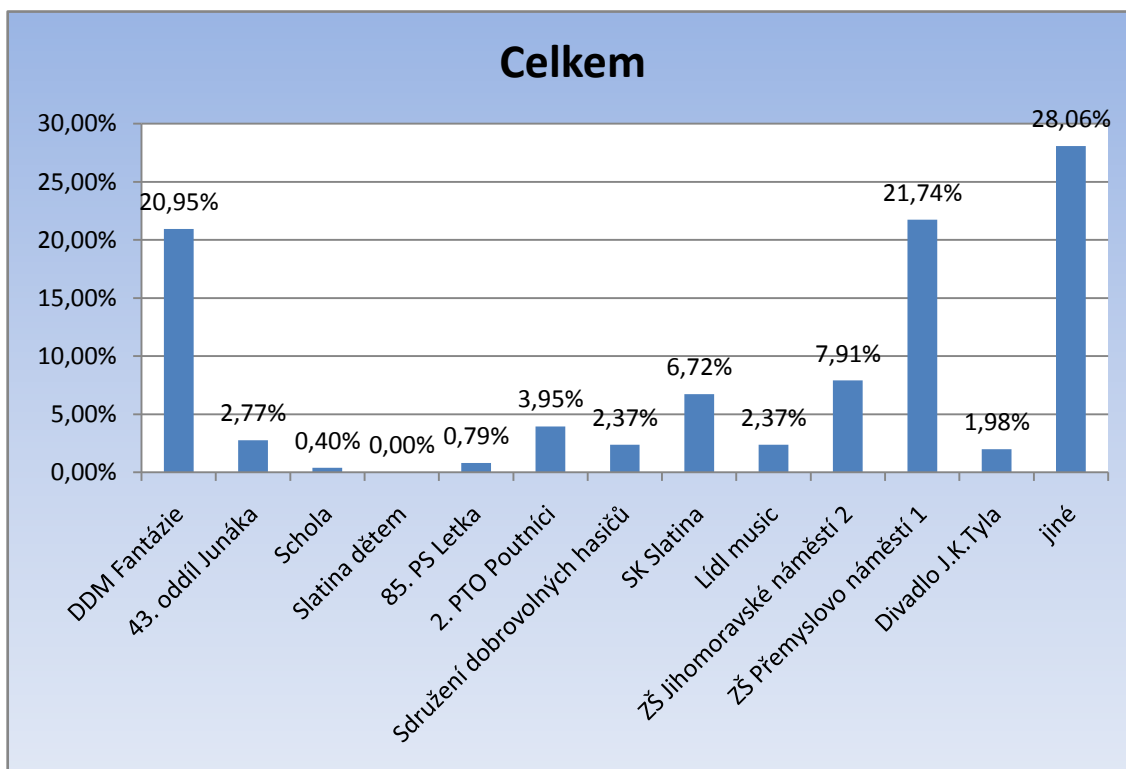
IX. třídy	11. Navštěvuješ některé z uvedených zařízení ?					
	chlapci		dívky		celkem	
zařízení	abs. čet.	rel. čet.	abs. čet.	rel. čet.	abs. čet.	rel. čet.
DDM Fantázie (15 kroužků)	10	20,41%	13	20,63%	23	20,54%
43. oddíl Junáka	1	2,04%	0	0,00%	1	0,89%
Schola	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
Slatina dětem	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
85. PS Letka	0	0,00%	0	0,00%	0	0,00%
2. PTO Poutníci	4	8,16%	2	3,17%	6	5,36%
Sdružení dobrovolných hasičů	0	0,00%	3	4,76%	3	2,68%
SK Slatina (3 oddíly)	9	18,37%	0	0,00%	9	8,04%
Lídl music	0	0,00%	1	1,59%	1	0,89%
ZŠ Jihomoravské náměstí 2 (4 kroužky)	0	0,00%	2	3,17%	2	1,79%
ZŠ Přemyslovo náměstí 1 (12 kroužků)	14	28,57%	18	28,57%	32	28,57%
Divadlo J.K.Tyla	0	0,00%	1	1,59%	1	0,89%
jiné (32 kroužků)	11	22,45%	23	36,51%	34	30,36%

Tabulka 15

Žáci IX. tříd nejvíce (29 %) využívají nabídky slatinských volnočasových aktivit v ZŠ Přemyslovo náměstí 1. Následují kroužky v DDM Fantázie (21 %). Jiná, zde neuvedená zařízení navštěvuje asi 31 % žáků. Viz tabulka č. 15.

Celkový přehled dává následující graf.

Obrázek 8

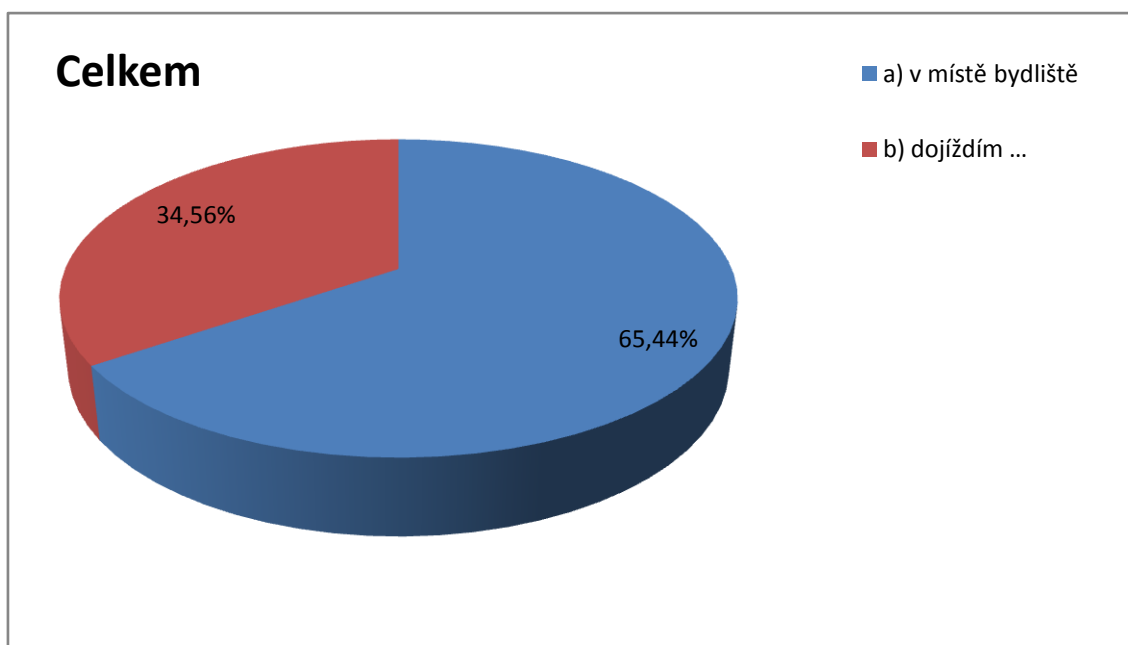
Z volnočasových institucí ve Slatině jsou nejvíce dětmi (22 %) využívány kroužky v ZŠ Přemyslovo náměstí 1. Takřka stejný počet dětí (21 %) navštěvuje kroužky v DDM Fantázie. U ostatních je jejich využití nižší. Např. kroužky v ZŠ Jihomoravské náměstí 2 navštěvuje asi 8 % dotazovaných dětí a Sportovní klub asi 7 % dětí. Ostatní zařízení využívá jen nízké procento dětí. Pokud však sečtu oddíly Junáka a pionýrů dohromady, dostanu asi 8 % dětí, které je navštěvují. Velký počet dětí (28 %) navštěvuje volnočasová zařízení jinde. Celkem 27 chlapců a 17 dívek nenavštěvuje nebo nevedlo žádné volnočasové zařízení.

4.4.1.10 Kde kroužky navštěvuješ?

třída	12. Kde kroužky navštěvuješ ?					
	a) v místě bydliště			b) dojíždím ...		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	37	24	13	14	10	4
VII.	25	12	13	15	5	10
IX.	27	19	8	18	5	13
celkem	89	55	34	47	20	27

Tabulka 16

Obrázek 9

Na tuto otázku odpovědělo celkem 136 dětí. Podle očekávání většina dětí (65 %) navštěvuje volnočasová zařízení ve Slatině. Zbývající děti (35 %) dojíždějí jinam. Viz obrázek č. 9.

4.4.1.11 Jaká nabídka činností Ti ve Tvém okolí chybí?

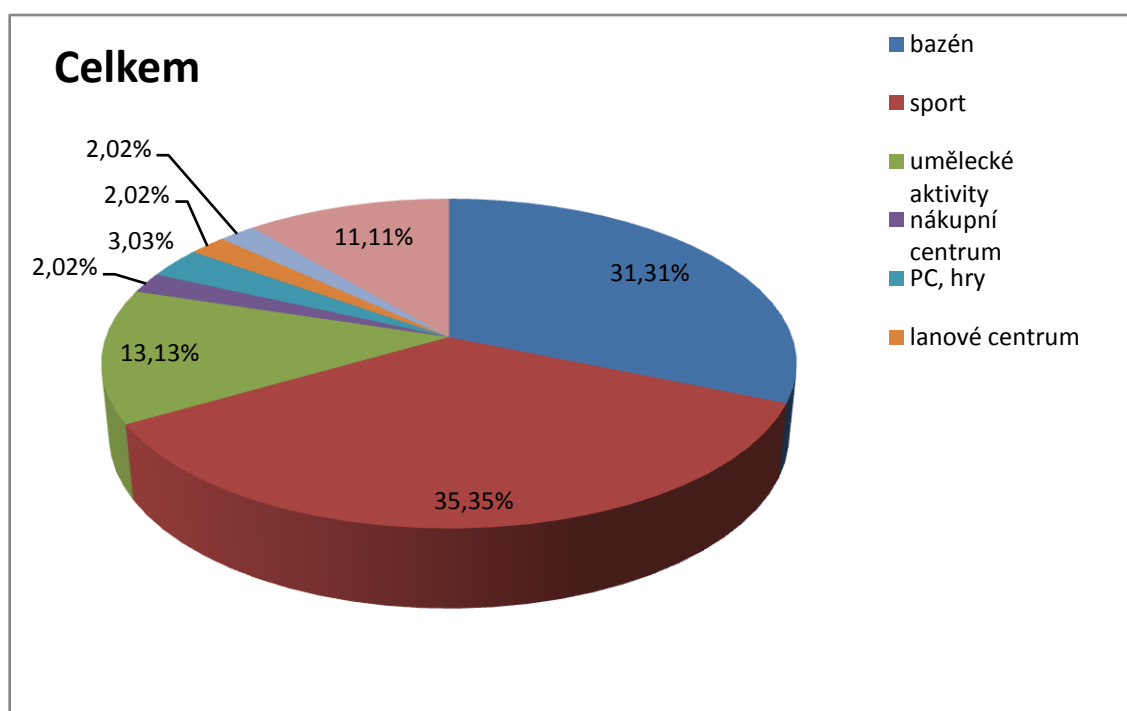
Na tuto otázku odpovědělo celkem 99 dětí. Odpovědi byly hodně různorodé. Kromě bazénu však žádná z nich neměla vysokou četnost. Proto jsem vytvořila určité kategorie. Ty, které se týkaly jakéhokoliv sportu, jsem sloučila pod označení „sport“. Činnosti jako kreslení, tanec, zpěv, hudba apod. jsem spojila do označení „umělecké aktivity“. Některé ojedinělé jsem ponechala jako samostatnou kategorii. Ty, které se vyskytovaly jen jednou, a nešlo je zařadit pod výše uvedené kategorie, jsem shrnula pod označení „ostatní“.

Zajímavé bylo, že některé děti uváděly, že jim chybí činnosti, které jsou běžně ve Slati- ně nabízeny. Buď o nich nevědí, nebo jim tato zařízení nevyhovují.

13. Jaká nabídka činností Ti ve tvém okolí chybí?			
činnost	chlapci	dívky	celkem
bazén	18	13	31
sport	21	14	35
umělecké aktivity	0	13	13
nákupní centrum	1	1	2
PC, hry	2	1	3
lanové centrum	1	1	2
KFC	2	0	2
ostatní	5	6	11

Tabulka 17

Obrázek 10

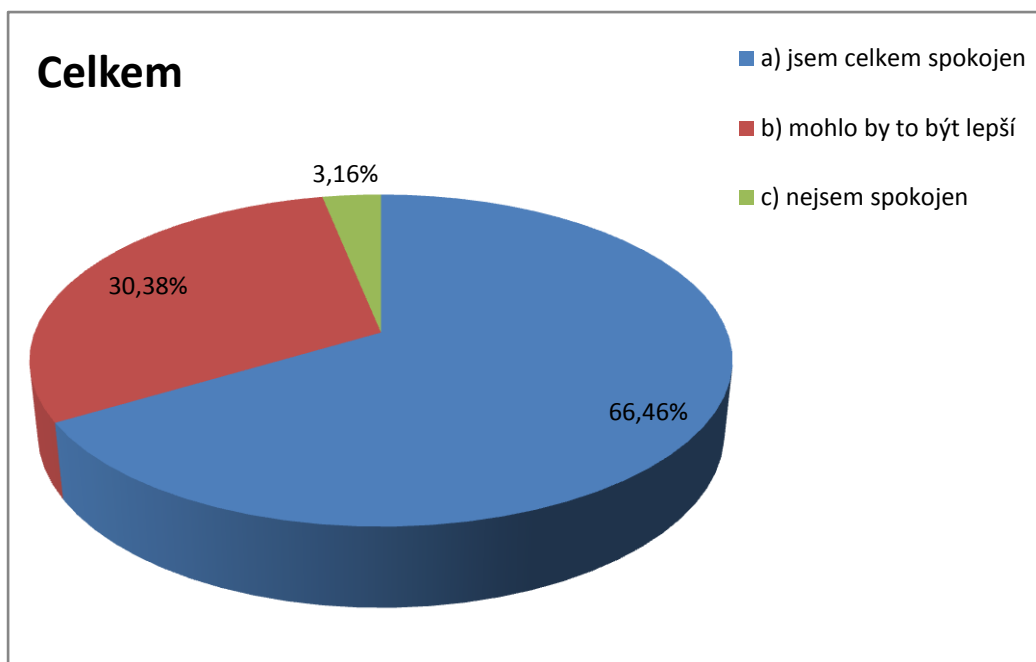

4.4.1.12 Jsi spokojen s tím, jak trávíš volný čas?

třída	14. Jsi spokojen s tím, jak trávíš volný čas?								
	a) jsem celkem spokojen			b) mohlo by to být lepší			c) nejsem spokojen		
	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky
V.	37	22	15	18	12	6	0	0	0
VII.	30	16	14	11	5	6	5	3	2
IX.	38	25	13	19	8	11	0	0	0
celkem	105	63	42	48	25	23	5	3	2

Tabulka 18

Obrázek 11

Napříč ročníky uvedlo nejvíce dětí (66 %), že jsou se svým trávením volného času spokojeny. Asi 31 % dětí si myslí, že by to mohlo být lepší a jen 3 % dětí uvedla, že nejsou spokojena. Viz obrázek č. 11.

4.5 Vyhodnocení cílových otázek

O1: Jak hodnotí vybraní žáci základních škol ve Slatině objem svého volného času? Odpověď na tuto otázku jsem získala z dotazníkových otázek č. 4 a 5. Celkem 128 dětí ze 162 dotázaných uvedlo, že mají dostatek, resp. nadbytek volného času. Tento údaj korespondoval se zjištěním, že 144 dětí ze 162 má 2 a více hodin volného času denně. Rozdíl mezi údaji u těchto odpovědí může vyplývat z toho, že pojem dostatek pro každého respondenta jiný. Rozdíly v odpovědích chlapců a dívek nebyly výrazné. Zajímavý je snad jen údaj, že jen jedna dívka ze všech uvedla, že má nadbytek volného času. Nedostatek volného času uvedlo 34 dětí z celkového počtu, přičemž jen 4 děti ho mají méně než 1 hodinu.

Celkově lze shrnout, že žáci V., VII. a IX. tříd ve Slatině mají dostatek volného času, což prezentuje 2 a více hodin denně. Toto zjištění je pozitivní, znamená to, že děti mají prostor pro mimoškolní činnosti.

O2: Tráví tito žáci svůj volný čas převážně pasivně?

Odpověď na tuto otázku jsem získala vyhodnocením dotazníkových otázek č. 8 a 10. Z odpovědí na otázku č. 8 vyplynulo, že většina respondentů, celkem 63 %, tráví svůj volný čas aktivně, pasivně zbylých 37 % respondentů. Výraznější rozdíly jsou u některých odpovědí mezi dívkami a chlapci. Dívky se s chlapci shodly na tom, že nejraději tráví volný čas venku (45 % odpovědí). Další kategorie toho, kde jsou dívky ve volném čase nejraději, jsou celkem rovnoměrně rozloženy. V kroužcích je jich asi 17 %, doma u TV a PC asi 16 % z nich. Kategorie doma, čtu si a jinde mají shodně asi 11 % odpovědí. U chlapců je výrazněji odskočená druhá nejčastější odpověď, a to doma u TV nebo PC (32 %). V kroužcích je nejraději 11 % chlapců. Jen minimum chlapců si doma čte

(4 %). Jinde je rádo asi 8 % ze všech chlapců.

S těmito odpověďmi souvisí částečně i to, s kým tyto děti tráví svůj volný čas nejraději. Tyto informace děti poskytly v odpovědích na dotazníkovou otázku č. 9. Nejvíce dětí (69 %) tráví svůj volný čas s kamarády a spolužáky. Aktivity s kamarády a spolužáky mívají spíše aktivní než pasivní formu. Takže i tato zjištění podpořila moje závěry vycházející z dotazníkové otázky č. 8.

Aktivní trávení volného času se však netýká jen sportu. Z celkového počtu 162 respondentů se jich sportu věnuje každý den 36 (22 %), což je poměrně málo. Další dvě odpovědi „často“ a „občas“ vybralo 107 dětí (66 %). To se může zdát hodně, ale obsah těchto pojmů je velmi individuální a nelze z nich vyvodit, kolikrát týdně se tak děje. Navíc i pojem sport si děti mohou vykládat různě, takže nevíme, co si děti pod pojmem sport představují. Zda organizovanou sportovní činnost v oddílech, fotbálek, cyklistiku nebo jen „chození ven“ jak v dotazníku uvádějí.

O3: Pokud děti tráví svůj volný čas aktivně, využívají více organizované aktivity? Oslovené děti využívají z velké části organizované volnočasové aktivity. Celkem 137

děti v odpovědích na otázku č. 8 uvedlo, že tráví svůj volný čas aktivně. Zároveň 118 respondentů z celkového počtu 162 tráví volný čas organizovanou formou.

Žádné organizované aktivity nemá zbývajících 44 (27 %) dětí. Z toho vyplývá, že ze 137 dětí, které tráví volný čas aktivně, jich 118 (86 %) využívá organizované aktivity. Z volnočasových institucí ve Slatině jsou nejvíce dětmi (22 %) využívány kroužky v ZŠ Přemyslovo náměstí 1. Takřka stejný počet dětí (21 %) navštěvuje kroužky v DDM Fantázie. U ostatních je jejich využití nižší. Např. kroužky v ZŠ Jihomoravské náměstí 2 navštěvuje asi 8 % dotazovaných dětí a Sportovní klub asi 7 % dětí. Ostatní zařízení využívá jen nízké procento dětí. Pokud však sečtu oddíly Junáka a pionýrů dohromady, dostanu asi 8 % dětí, které je navštěvují. Velký počet dětí (28 %) navštěvuje volnočasová zařízení jinde. Celkem 27 chlapců a 17 dívek nenavštěvuje nebo neuvedlo žádné volnočasové zařízení.

Závěr tedy zní, ano, více dětí tráví svůj volný čas organizovaně. Je žádoucí, aby děti ještě více využívaly organizované aktivity. B. Hofbauer uvádí, že v České republice využívá organizovaného trávení volného času 15 % dětí a mládeže do 26 let. To znamená, že školní děti tvoří významnou skupinu využívající možnosti organizovaného volného času.

O4: Jsou tyto organizované aktivity převážně ve Slatině?

Podle očekávání využívá většina odpovídajících respondentů nabídek volnočasových organizací ve Slatině. Z celkového počtu 136 odpovědí (některé děti mají kroužků více) je jich 89 (65 %). Zbývajících 47 (35 %) jich dojíždí jinde. Chlapci (73 %) výrazněji než dívky (56 %) využívají nabídky zájmových zařízení ve Slatině. To souvisí s nabídkou konkrétních aktivit v MČ. Podle očekávání využívají nejvíce místních zájmových aktivit žáci z V. tříd (73 %), v případě devátáků jich už 40 % dojíždí jinde.

O5: Zažívá většina žáků V., VII. a IX. tříd ZŠ ve Slatině ve volném čase nudu a jak ji zahání?

Odpověď na první část otázky vyplývá z výsledků dotazníkové otázky č. 6 a je jednoznačná. Z celkového počtu 162 dětí, jich 136 (84%) zažívá ve volném čase nudu. Z toho však 106 jen málokdy. Pouhé 4 děti, tedy 2 % z celkového počtu respondentů, uvedly, že se nudí každý den.

V další dotazníkové otázce, č. 7, děti uváděly, jak se podle nich dá nuda zahnat. 52 % v odpovědích uvedlo pasivní způsoby jako počítač, televize, sledování DVD, čtení, kreslení apod. 48 % pak uvedlo aktivity jako sport, chození ven, péči o zvíře. V celkovém počtu odpovědí jsem rozdělil i kategorii „ostatní“. Celkově u žáků v V. třídách převládá kategorie jít ven (22 %). Následuje kategorie kamarádi (17 %) a PC (14 %). Ostatní činnosti skončily pod 10% hranicí. Výraznější rozdíly lze vysledovat mezi dívkami a chlapci. U chlapců převládla kategorie PC (21 %), kterou následuje kategorie jít ven (19 %). Nad 10% hranicí jsou pak už jen kamarádi. Naproti tomu dívky výrazněji preferují kategorie jít ven (26 %) a kamarádi (22 %). Na pomyslném třetím místě uvádějí kreslení (11 %), které jim pomáhá zahnat nudu. Dívky oproti

chlapcům jen minimálně zahánějí nudu u PC či TV, více sportují (7 %) a některé, aby se nenudily, se učí (7 %).

I u žáků VII. tříd převládá odpověď v kategorii jít ven (23 %). Následuje kategorie kamarádi (19 %) a těsně za ní PC (18 %). Ostatní činnosti skončily pod 10% hranicí. Výraznější rozdíly lze opět vysledovat mezi dívkami a chlapci. U chlapců převládla kategorie PC (26 %), kterou následuje kategorie jít ven (19 %). Nad 10% hranicí jsou pak už jen kamarádi (12 %). Dívky výrazněji preferují kategorie jít ven (26 %) a kamarádi (26 %). Jako další činnost zahánějící nudu uvádějí tentokrát PC (11 %). Dívkám, stejně jako chlapcům pomáhá zahnat nudu sport jen ve 4 – 5 %. Učení jako činnost, kterou se dá zahnat nuda, se objevuje u 2 % chlapců a 4 % dívek. Také u žáků v IX. třídách převládá kategorie jít ven (20 %). Následuje jí kategorie kamarádi (17 %) a PC (16 %), stejné procento dětí (16 %) sleduje TV či DVD. Ostatní činnosti skončily pod 10% hranicí. Výraznější rozdíly lze opět vysledovat mezi dívkami a chlapci. U chlapců tentokrát převládla kategorie jít ven (21 %), kterou následují kategorie kamarádi a PC (19 %). Nad 10% hranicí je pak sledování TV či DVD (15 %). Jak u chlapců, tak i u dívek výrazněji narostla kategorie ostatní (12 %). Zvyšuje se zájem o sport, a to u 8 % chlapců. Dívky stále preferují kategorii jít ven (20 %) a kamarádi (16 %), ke kterým se přidává jako další činnost zahánějící nudu, sledování TV a DVD (16 %). Ubylo dívek, které zahánějí nudu sportem (2 %). Dívky rády kreslí a čtou si, obě kategorie preferuje shodně 9 % z nich.

Nebezpečným důsledkem nudy a nevhodně tráveného volného času může být podlehnutí sociálně patologickým jevům.

O6: Jsou tito žáci spokojeni s tím, jak tráví svůj volný čas?

Údaje jsem získala z odpovědí na dotazníkovou otázku č. 14. Z nich vyplynulo, že 105 dětí z celkového počtu 158 odpovídajících je se svým trávením volného času spokojeno. Naproti tomu 53 dětí není s trávením volného času buď vůbec (5) nebo jen částečně (48) spokojeno. Z toho je zřejmé, že většina dětí (66 %), z těch, které odpověděly, je spokojena s tím, jak tráví volný čas. Přesto jsou v souboru dětí, které spokojeny nejsou. Ať již jsou to ty děti, které v odpovědích na předchozí otázku uvedly, že mají nadbytek či nedostatek volného času nebo ty, které ho mají přiměřeně, ale struktura naplnění je pro ně nevyhovující. To může souviset i s tím, jak děti hodnotily svou spokojenost s navštěvovanými organizovanými aktivitami. Známkovali jako ve škole. Naprostá většina dětí hodnotila jedničkou. Objevily se však i pětky. Pak je na místě otázka, proč takové aktivity děti provozují? Nemám k dispozici žádné podklady, z nichž bych na tuto otázku odpověděla, domnívám se však, že je k tomu zřejmě nutí jejich rodiče.

O7: Jaké volnočasové aktivity starším žákům ve Slatině chybí?

Nejvíce dětem chybí ve Slatině koupání a plavání, tedy bazén. Z celkového počtu 99 odpovědí uvedlo toto zařízení 31 dětí. Ostatní odpovědi byly hodně roztříštěné, proto jsem vytvořila souhrnné kategorie. Ty aktivity, které se týkaly jakéhokoliv sportu, jsem shrnula pod označení „sport“. Tyto činnosti chyběly 35 respondentům. Činnosti jako kreslení, tanec, zpěv, hudba apod. jsem označila „umělecké aktivity“.

Uvedlo je 13 respondentů. Jiné aktivity se vyskytovaly pouze ojediněle. Ty, které byly uvedeny jen jednou, jsem shrnula pod označení „ostatní“.

Hodně z dětmi uváděných chybějících aktivit je ve Slatině běžně nabízeno. To znamená, že jsou buď málo propagovány, nebo je děti vyzkoušely a jejich vedení jim nevyhovuje.

4.6 Shrnutí

Průzkum, který jsem provedla, mi pomohl orientovat se v oblasti trávení volného času dětí staršího školního věku. Vzhledem k tomu, že jsem výzkum realizovala v Městské části města Brna, Slatině, vztahují se moje závěry pouze ke starším žákům, kteří zde navštěvují základní školy.

Je potěšující, že většina těchto dětí uvádí, že má dostatek volného času, který tráví spíše aktivně a využívá přitom organizovanou formu jeho trávení. Jednoznačně jsou nejvíce využívána zařízení v této městské části. Nejvíce jsou preferovány kroužky a aktivity v ZŠ Přemyslovo náměstí 1 spolu s DDM Fantázie. Tyto údaje souvisejí s tím, že tato zařízení nabízejí největší počet činností. Vzhledem k počtu kroužků nabízených ZŠ Ji-homoravské náměstí 2 je i zde návštěvnost vysoká. Nabídku sportovního klubu ve Slatině využívají takřka výhradně chlapi. To způsobuje nabídka SK, kde převažují oddíly fotbalu. Ostatních aktivit využívá již méně dětí. Děti, které navštěvují zařízení mimo městskou část, preferují podobné aktivity, jaké jsou nabízeny i ve Slatině. Výjimku tvoří například velké hudební sbory jako Kantiléna, či ligové sportovní kluby jako je KP Brno.

Je výborné, že je ve Slatině dostatek hojně využívaných nabídek ke smysluplnému trávení volného času školních dětí. Přesto je poměrně hodně žáků, zejména ve vyšších ročnících ZŠ, kteří svůj volný čas spojují s počítačem či televizí. Jaké mohou být příčiny? Např. špatné pedagogické působení rodiny a školy, pasivita dětí. Snad i finanční možnosti rodiny, které nedovolují dětem navštěvovat placená volnočasová zařízení.

Z činností, které dětem nejvíce chybějí, jsou to ty, které jsou spojeny se zábavou v bazénu. S jeho stavbou vedení městské části počítá, ale spíše v horizontu více let. Domnívám se, že je důležité, nabízet dětem takové volnočasové aktivity, které je baví a které zároveň přispívají k jejich všestrannému rozvoji.

Závěr

Vývoj společnosti a nebývalý technický rozvoj v posledních desetiletích zapříčinily, mezi jiným, i změny v hodnotové soustavě obyvatelstva směrem k individualismu, orientaci na materiální hodnoty, egocentrismu. S tím přichází a sílí i negativní projevy ve společnosti – nezaměstnanost, sociální nesnášenlivost, nárůst kriminality, xenofobie. Více než kdy dříve se dostává do popředí výchova. Zejména rodinná, která se podílí na formování osobnosti a hodnotového žebříčku dětí, jejich mravního přesvědčení. Nezbytnou úlohu má však také při výběru volnočasových aktivit a organizování volného času. Je i zájmem celé společnosti, aby děti svůj volný čas trávily vhodně a smysluplně. Proto by její snahou mělo být vytváření zajímavých a přitažlivých aktivit pro trávení jejich volného času. Tato společnost zajišťuje prostřednictvím různých organizací, sdružení a zařízení.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak současné děti z V., VII. a IX. tříd základních škol ve Slatině tráví svůj volný čas. Jaká je nabídka pro jeho organizované trávení a jak je využívána. Jak jsou s trávením volného času děti spokojeny a co jim chybí. Z průzkumu vyplynulo, že větší část starších žáků tráví svůj volný čas organizovaně a spíše aktivně. Nicméně televize a počítač stojí v jejich zájmu poměrně vysoko. Zajímavé také bylo, že některé děti uváděly, že jim chybí aktivity, které jsou však ve Slatině nabízeny. Z toho vyplývá potřeba větší propagace zařízení, která je poskytují, a to například prostřednictvím úřadu městské části, který může o těchto aktivitách informovat na svých internetových stránkách. Další možností ke zlepšení informovanosti o volnočasových aktivitách a o vlastní činnosti jednotlivých subjektů je i cílená veřejná finanční podpora ze strany vedení městské části, a to do vhodných projektů volnočasových aktivit. Sociální odbor úřadu městské části by mohl více zaměřit svoji pozornost na děti ze sociálně slabých rodin a cíleně jim nabízet volnočasové aktivity, případně jim finančně přispět na jejich navštěvování. Výsledky mého průzkumu mohou využít i jednotlivá volnočasová zařízení ve Slatině, kterým mohou být nápomocna v zaměření jejich činnosti.

K průzkumu jsem přistupovala s obavami, že většina starších školáků tráví spoustu času u počítače nebo se poflakuje bezcílně po venku a z nedostatku jiné činnosti se v partách dopouštějí vandalismu a páchání trestné činnosti. Moje zjištění, vycházející z průzkumu v Městské části Brno-Slatina, mě přesvědčilo, že tomu tak není. Většina místních dětí je účastna v nejrůznějších organizovaných volnočasových aktivitách. Do budoucna je důležité v organizování volnočasových aktivit nepolevovat a snažit se zaujmout i ty děti, které se ve volném čase nevěnují ničemu.

Resumé

Cílem mé bakalářské práce je zmapovat volnočasová zařízení v Městské části Brno-Slatina pro děti staršího školního věku, zjistit a vyhodnotit jejich využití a zmapovat chybějící aktivity.

V první části je vymezen pojem adolescent a zvláštnosti vývoje mladších adolescentů. Dále je objasněn pojem volný čas, mimoškolní výchova a její obsah. Následuje přehled institucí a sdružení pro výchovu ve volném čase.

V empirické části je popsána nabídka volnočasových aktivit ve Slatině. Dotazníkovou metodou je zjištěno zapojení starších žáků do nabízených aktivit a jsou provedena různá srovnání. Dále jsou prezentovány výsledky celého průzkumu.

V závěru je vyhodnoceno využití volnočasových aktivit a naznačena možnost jejich propagace a lepšího využití.

Summary

The aim of my bachelor thesis was to chart the free time institutions in Brno-Slatina for older pupilage children find out and evaluate their use and the missing activities.

In the first part there is a definition of adolescent and the development peculiarity of younger adolescents. Further there is clarified leisure time, extramural pedagogy and its content. Followed by overview of institutions and associations of free time education.

In the empirical part there is described the offer of free time activities in Slatina. By questionnaire method there is found out the involvement of older pupils in the offered free time activities and there are carried out various comparisons. Further there are presented the outcomes of the whole research.

In the end there is evaluated the use of free time activities and there is suggested possibility of their propagation and better use.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá volným časem a způsoby jeho trávení u dětí staršího školního věku v Městské části Brno-Slatina.

V první části jsou popsány vývojové zvláštnosti mladších adolescentů. Ve druhé části je vymezen pojem volný čas a pohled na výchovu ve volném čase. Je objasněn pojem a obsah mimoškolní výchovy. Následuje přehled institucí pro výchovu ve volném čase. Ve třetí, průzkumné části, je popsána Městská část Brno-Slatina, kde jsem svůj průzkum realizovala. Je zde popsána nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež. Tato část bakalářské práce také obsahuje kapitulu, kde se zabývám vlastním průzkumem volného času starších školáků ve Slatině. Cílem průzkumu bylo zjistit, kolik mají děti volného času, zda se nudí, které činnosti preferují, jak využívají nabídky volnočasových aktivit v místě, co jim v nabídce chybí a jak jsou se svým trávením volného času spokojeny.

Klíčová slova

Volný čas, adolescent, vývojové zvláštnosti, volnočasové aktivity, zařízení pro volný čas, Městská část Brno-Slatina.

Anotation

This bachelor thesis looks at free time and ways of spending it by older school children from Brno-Slatina. In the first part there is described the development peculiarity of younger adolescents. In the second part there is defined the interpretation of free time and the view of pedagogy of leisure time. There is clarified concept and comprehension of extramural pedagogy. Followed by overview of institution focused of pedagogy of leisure time. In the third, practical part is described the Brno-Slatina, where I carried out my research. There is a list of free time activities for children and young people. This part of the bachelor thesis also contains a chapter where I deal with my own research of free time of older school children in Slatina. The aim of the research was to find out, how much free time children have, if they are bored, which activities they prefer, how do they use the offer of free time activities in Slatina, what do they miss in the offer and how are they satisfied with their spending of free time.

Keywords

Free time, adolescent, development peculiarity, pastime activities, free time institutions, Brno-Slatina.

Seznam použité literatury

1. Gavora P. Úvod do pedagogického výzkumu, Brno: Paido, 2000
2. Gavora, P. Výzkumné metody v pedagogice, Brno: Paido, 1996
3. Habartová P. Evaluace trávení volného času dětmi mladšího školního věku na Tišnovsku, Brno: MU, 2006
4. Hartl P. Psychologický slovník, Praha: Budka, 1993
5. Hofbauer B. Děti, mládež a volný čas, Praha: Portál, 2004
6. Chráska M. Metody pedagogického výzkumu, Praha: Grada, 2007
7. Kraus B., Poláčková V., a kol. Člověk, prostředí, výchova, Brno: Paido, 2001
8. Langmeier J., Krejčířová D. Vývojová psychologie, Grada, 1998, 2000
9. Macek P. Adolescence, Praha: Portál, 1999
10. Maňák J. a kol. Kapitoly z metodologie pedagogiky, Brno: MU, 1996
11. Němec J. a kol. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času, Brno: Paido, 2002
12. Pávková J. a kol. Pedagogika volného času, Praha: Portál, 1999. 2002
13. Přádka M., Kustová D., Faltýsková J. Kapitoly ze sociální pedagogiky, Brno: MU, 1998
14. Spousta V. Kapitoly z pedagogiky volného času, Brno: MU, 1996
15. Spousta V. Teoretické základy výchovy ve volném čase, Brno: MU, 1997
16. Vágnerová M. Vývojová psychologie, Praha: Portál, 1999
17. Vážanský M., Smékal V. Základy pedagogiky volného času, Brno: Paido, 1995
18. Vítková Volný čas a způsoby jeho trávení u dětí staršího školního věku, Zlín: UTB, 2007
19. <http://www.icm.uh.cz>
Co je to volný čas, Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště. Článek byl již odstraněn.
20. <http://www.skolavpraxi.cz/index.php?ID=660>
Volný čas a způsob jeho trávení školáky v Brně, Čech T.
21. <http://www.jansokol.cz/cs/n-v-volny-cas.php>
Volný čas jako rizikový faktor, Sokol J.
22. http://www.politikon.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=2336&Itemid=9
Volný čas české populace v současnosti a budoucnosti, Sak P.
23. <http://www.fvp.slu.cz/uppv/soubory/opory-pro-kombinovane-studium/opory%20Pedag.%20volneho%20casu.doc/view>
Opory pedagogiky volného času, Jarmová M.
24. <http://www.blisty.cz/art/29205.html>
Proměny volného času a zaostávání pedagogiky, Sak P.

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník

Dotazník

Trávení volného času u současných žáků základních škol

Tento anonymní dotazník je určen pro žáky ZŠ Přemyslovo náměstí 1 a ZŠ Jihomoravské náměstí 2 v Brně-Slatině.

Zajímá nás, jak trávíš volný čas, jestli využíváš nabídku volnočasových aktivit ve Tvém okolí a co bys chtěl(a) zlepšit.

Pokyny k vyplnění: prosím vepiš, případně zakroužkuj vyhovující odpověď.

1. Věk

2. Ročník ZŠ

3. Pohlaví dívka chlapec

4. Jak jsi na tom s volným časem?

- a) Mám nadbytek volného času
- b) Mám dostatek volného času
- c) Mám nedostatek volného času

5. Kolik volného času průměrně máš ve všední den?

- a) 3 a více hodin
- b) Asi 2 hodiny
- c) Asi 1 hodinu
- d) Méně než 1 hodinu

6. Nudíš se ve volném čase?

- a) Ano, každý den
- b) Ano, občas
- c) Málokdy
- d) Ne, nikdy

7. Jak si myslíš, že se dá nuda zahnat, když se někdo nudí?

.....

8. Volný čas trávím nejraději:

- a) Doma u TV nebo PC
- b) Doma, čtu si
- c) Venku s kamarády
- d) V zájmovém kroužku, oddílu a podobně
- e) Jinak, (uveď jak).....

.....

9. Svůj volný čas trávím nejraději s:

- a) Spolužáky
- b) Kamarády
- c) Rodiči
- d) Sám
- e) Někým jiným (uveď s kým).....

10. Jak často se ve volném čase věnuješ sportu?

- a) Každý den
- b) Často
- c) Občas
- d) Velmi zřídka
- e) Vůbec

11. Navštěvuješ některé z uvedených zařízení? (můžeš označit více odpovědí)

	zakroužkuj	jak často (např. 1x týdně,...)	oznámkuj jako ve škole 1-5
Dům dětí a mládeže Fantázie (uveď kroužek)			
	ano ne		
	ano ne		
43. Oddíl Junáka Brno	ano ne		
Schola - hudební kroužek školních dětí	ano ne		
Občanské sdružení Slatina dětem	ano ne		
85. Pionýrská skupina Letka	ano ne		
2. PTO Poutníci	ano ne		
Sdružení dobrovolných hasičů	ano ne		
SK Slatina (uveď oddíl)			
	ano ne		
	ano ne		
Lídl Music - základní umělecká škola	ano ne		
Zájmové kroužky ZŠ Jihomoravské nám. 2 (uveď kroužky)			
	ano ne		
	ano ne		
	ano ne		
	ano ne		
Zájmové kroužky ZŠ Přemyslovo nám. 1 (uveď kroužky)			
	ano ne		
	ano ne		
	ano ne		
	ano ne		
Divadlo J.K. Tyla	ano ne		
Jiné (uveď jaké)			
	ano ne		
	ano ne		
	ano ne		
	ano ne		

12. Kde kroužky navštěvuješ?

- a) V místě bydliště
- b) Dojíždím do města či jiné městské části

13. Jaká nabídka činností Ti ve tvém okolí chybí? (vypiš)

.....
.....

14. Jsi spokojen s tím, jak trávíš volný čas?

- a) Jsem celkem spokojen
- b) Mohlo by to být lepší
- c) Nejsem spokojen

Děkuji za vyplnění dotazníku.